

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Cestopisné prózy Karla Čapka
Karel Čapeks travel proses

Vedoucí bakalářské práce: Doc. PaedDr. Jaroslava Hrabáková, CSc.

Autorka bakalářské práce: Jindřiška Kubandová

Švermova 287, Horní Planá, 38226

Obor studia: ČJ – D

Typ studia: prezenční

Rok dokončení bakalářské práce: 2009

Podpis: Jindřiška Kubandová

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

.....	4
.....	6
.....	12
.....	12
.....	15
.....	17
.....	24
.....	24
.....	28
.....	33
.....	37
.....	40
.....	46
.....	48
.....	50
.....	52

Místo vypracování: Horní Planá
Datum: 26. 3. 2009

Podpis: *Jindřiška Šuláňová*

Obsah

Úvod.....	4
Osobnost a dílo Karla Čapka.....	6
Historie cestopisných próz.....	12
• Matěj Milota Zdirad Polák – Cesta do Itálie.....	12
• Karel Hynek Mácha – Deník na cestě do Itálie.....	15
• Jan Neruda – Obrazy z ciziny.....	17
Čapkovy cestopisné fejetony.....	24
• Italské listy.....	24
• Anglické listy.....	28
• Výlet do Španěl.....	33
• Obrázky z Holandska.....	37
• Cesta na sever.....	40
Karel Čapek – cestovatel.....	46
Bibliografie.....	48
Resumé.....	50
Klíčová slova.....	52

Úvod

Cestopisné prózy Karla Čapka nejsou v povědomí společnosti tak pevně zakořeněny jako jiná autorova díla. Snad proto, že tyto prózy nepřinášejí tak závažná poselství jako ostatní Čapkovy knihy. Sám Čapek své cestopisné fejetony psal jako oddechovou literaturu, vznikaly mez knihami se závažným tématem. Cestopisné prózy jsou naopak hravé a nenáročné, to jim však neubírá na jejich kvalitě. Čtenáři by je měli znát stejně tak jako znají RUR, Krakatit či Válku s mloky. Také jsem se s fejetony dostatečně seznámila až díky této práci, jejich četba a přemýšlení nad Čapkovým způsobem vyjadřování, nad jeho zachycováním běžného života pro mne byly velmi zajímavé. Čtenář se najednou na svět dokáže dívat jinýma očima, oceňuje i nepatrné maličkosti, které často vytvářejí důležitý rys prostředí. Pohled na svět Čapkovskými očima je mnohem malebnější a příjemnější než obvyklý pohled nás všech. Proto bychom se tímto pohledem měli alespoň částečně inspirovat. Ve své práci jsem se pokusila popsat Čapkův způsob zachycení světa. Zabývala jsem se jazykem užitým ve fejetonech, myšlenkami a názory, které zde autor vyslovil.

Dalším důvodem, proč jsem si vybrala právě toto téma, byla má dřívější seminární práce, kde jsem se zabývala autory, kteří absolvovali cestu do Itálie a popsali ji ve svých dílech. Těmito autory jsou: Matěj Milota Zdirad Polák a jeho rozsáhlý cestopis Cesta do Itálie, Karel Hynek Mácha se svými zápisky pod názvem Deník na cestě do Itálie a konečně Jan Neruda a jeho italské fejetony zařazené do knihy Obrazy z ciziny. Stejně tak jako tito tři autoři i Čapek navštívil Itálii a zachytil ji ve svých Italských listech. Bylo zajímavé poznat, jak tuto zemi vnímal Polák a o století později pak Čapek. Dojmy, názory, zážitky, jazyk či způsob zachycení reality, který pro svá díla užívali se u jednotlivých autorů liší. Právě tyto rozdílnosti, ale také shodné rysy, které se v dílech objevují, se budu ve své práci snažit zachytit.

Krátce se také zmíním o literatuře, ze které jsem pro svou práci čerpala. Abych poznala osobnost, život a celkové dílo Karla Čapka, prostudovala jsem knihu Františka Buriánka Karel Čapek, která mi podala komplexní obraz o tomto autorovi. Až po přečtení této knihy jsem se začala zabírat vlastním tématem své práce, tedy cestopisnými prózami. Při četbě jsem si zaznamenávala poznatky, které jsem objevila a které mne zaujaly. Čapkovým cestopisným prózám se přímo nevěnuje žádná publikace, hledala jsem tedy v různých knihách, věnujícím se Čapkovi, části, které se zabírají právě jeho cestopisnou prózou. Vycházela jsem ze studií Jana Mukařovského, které jsou věnovány právě Čapkovi, z knihy Adolfa Hoffmeistera Podoby, kde se autor zabývá Čapkovou kresbou, která je součástí jeho cestopisných próz. K vytvoření obrazu o této Čapkově tvorbě mi také pomohl poměrně rozsáhlý doslov Miloše Pohorského. Další kniha, která mi pomohla při práci, byla publikace Otakara Vočadla Anglické listy Karla Čapka. Zde jsou k dispozici

dopisy, které Čapek svému „průvodci“ po Anglii, Vočadlovi, poslal. Obeznámila jsem se s Čapkovými přípravami na cestu apod., což mi také usnadnilo ucelit si představu o Čapkových cestách. Kromě knih týkajících se Karla Čapka jsem také použila literaturu zabývající se fejetony Jana Nerudy – Karel Polák, Mojmír Grygar: Jan Neruda, Jana Rendlová: Jan Neruda. Přínosná byla také kniha Cesty a cestování v jazyce a literatuře, která se mimo jiné věnuje M. M. Z. Polákovi a Janu Nerudovi. Konfrontací těchto knih a mých poznámek vznikla tato práce.

Osobnost a dílo Karla Čapka

Karel Čapek se narodil 9. 1. 1890 v Malých Svatoňovicích u Trutnova, ještě téhož roku se však rodina přestěhovala do Úpice, kde Čapek prožil své dětství. Tento podkrkonošský kraj zanechal v Čapkovi stopy, autor se jím inspiroval na příklad v knize, jejímž spoluautorem je Čapkův bratr Josef, jde o Krakonošovu zahradu. Ve svém rodném kraji se Čapek mohl kochat krásnými výhledy do přírody, které v něm později vyvolaly výtvarný smysl.

Otec Karla Čapka, Antonín Čapek, pracoval v Úpici jako obvodní lékař, se svou ženou Boženou, rozenou Novotnou, měli kromě Karla ještě dvě děti, Helenu a Josefa. Helena se provdala do Brna, po smrti svého prvního manžela (Koželuha) se vdala podruhé – za básníka, překladatele a esejistu J. Palivce. Josef se stal zakladatelem českého moderního (postimpresionistického) malířství, proslavil se také jako spisovatel, mezi jeho díla patří např.: *Lélio*, *Země mnoha jmen*, *Stín kapradiny*, *Kulhavý poutník*, *Psáno do mraků* či kniha pro děti *Povídání o pejskovi a kočičce*. Tvořil také spolu se svým bratrem, mezi jejich společná díla patří tyto knihy: *Zářivé hlubiny*, *Krakonošova zahrada*, *Loupežník*, *Ze života hmyzu* a *Adam stvořitel*. Vraťme se ke Karlovým rodičům. Otec byl všestranný člověk, zajímal se o dějiny, filosofii, biologii, jeho velkou zálibou byla zahrádka, včely a také měl vztah ke kreslení. Jeho charakteristika je vlastně blízká i Karlovi, který byl také člověkem s všestranným nadáním. Můžeme u nich objevit jak humanistický základ, tak vztah k přírodě či touhu po poznání. Matka však byla opakem, její duše byla spíše romantická, byla to žena citlivá, prudce reagující. Avšak i ona se věnovala prospěšné společenské činnosti – pracovala v odboru Ústřední matice školské, sepisovala lidové písně, pověsti a úsloví pro Národopisnou výstavu. Další důležitou osobou v životě Karla Čapka byla jeho babička, Helena Novotná, která se po smrti svého manžela přestěhovala k Čapkovým. Tato žena v rodině představovala lidový živel, znala spoustu písní, přísloví, pořekadel i lidového humoru. Sám Karel Čapek svou babičku charakterizoval těmito slovy: „živé ztělesnění lidového ducha a jazyka našeho kraje“.¹

V Úpici začal Čapek roku 1895 navštěvovat obecnou školu, od roku 1901 začal studovat gymnázium v Hradci Králové, kde na něj dohlížela jeho babička Helena. V Hradci Králové se stal členem studentského sebevzdělávacího spolku *Mansarda*. Karlova matka však nesdílela pro spolek nadšení jako její syn, což lze vyčíst také z dopisu, který zaslala své dceři do Brna: „Karel je plný politiky, nabitý anarchismem a socialismem a chrlí to ze sebe divoce a vášnivě...“² Na popud rodičů, kteří byli nespokojeni se synovým zapáleným členstvím ve spolku, Čapek odchází studovat do Brna,

¹ Buriánek F., Karel Čapek, nakladatelství Melantrich, Praha 1978, str. 20

² Buriánek F., Karel Čapek, nakladatelství Melantrich, Praha 1978, str. 30

kde na něj dohlíží jeho starší sestra. Manžel Heleny zde Čapkovi umožnil publikační činnost, roku 1904 byly vytištěny jeho první verše. V Brně však Čapek svá gymnaziální studia také nedokončil, neboť roku 1907 přešel na akademické gymnázium do Prahy, kde roku 1909 složil maturitní zkoušku. Důvodem Čapkova odchodu z Brna bylo stěhování rodičů do Prahy. Roku 1907 Čapkův otec onemocněl chřipkou, která však zanechala následky v jeho psychice, tudíž se nemohl nadále věnovat své lékařské praxi. Rodina tedy prodala dům v Úpici a přestěhovala se do Prahy na Malou stranu (Říční ulice), kam za ní přišel také mladý Karel. Po zotavení otec nastoupil v Trenčianských Teplicích jako lázeňský lékař, poslední léta svého života prožil ve vile svých synů na Vinohradech, kam se bratři nastěhovali po smrti matky roku 1924, otec zde umírá roku 1929. Později zde s Čapkem bydlela herečka a spisovatelka Olga Scheinpflugová, s níž se Karel oženil v roce 1935. V této vile se také scházeli tzv. pátečníci, debatní klub intelektuálů nejrůznějších profesí.

V letech 1909 – 1915 studoval Karel na filosofické fakultě v Praze, mezi jeho obory patřila filosofie, dějiny výtvarného umění a estetika, anglická a německá filologie. Doktorát filosofie obhájil roku 1915 disertací *Objektivní metoda v estetice se zřením k výtvarnému umění*. Během svých studentských let pobýval Čapek také v zahraničí (1910 – 1911), studoval v Berlíně a v Paříži. Ve Francii bydlel se svým bratrem a právě zde rozepsali první verzi díla *Loupežník*, které má ukázat odlišnost mládí od světa dospělých, má ukázat pocity typické pro mládí - touhu po lásce, volnosti apod. V Paříži se bratři setkali s moderním uměním, např. s kubismem, futurismem či postimpresionismem, tyto směry jejich uměleckou činnost také do jisté míry ovlivňovaly.

Po absolutoriu se stal Čapek učitelem syna hraběte Vladimíra Lažanského v Chyších u Žlutic na Karlovarsku, poté, roku 1917, pracoval v knihovně Národního muzea (tehdy Zemského). 22. 10. 1917 Čapek nastoupil jako redaktor do Národních listů, pro které pracoval čtyři roky, roku 1921 odchází na protest proti propuštění svého bratra a zároveň chtěl upozornit na politické (protimasarykovské) zaměření novin. Své zkušenosti z práce pro tyto noviny vydal v knize *Kritika slov*, později také vydáno pod názvem *V zajetí slov*. Oba Čapkové ještě téhož roku nastoupili do redakce Lidových novin, kde Karel Čapek zůstal až do své smrti. Zde se Čapek setkal s dalšími významnými spisovateli, např. s Eduardem Bassem či Karlem Poláčkem. Roku 1921 se Čapek stal zároveň dramaturgem a režisérem Vinohradského divadla.

Od počátku 20. let Čapek hodně cestoval, díky těmto cestám vznikají jeho cestopisné fejetony. Navštívil Itálii (roku 1923 vycházejí *Italské listy*), Anglii (z této cesty vzešly *Anglické listy* roku 1924), Španělsko (*Výlet do Španě*, 1929), Holandsko (*Obrázky z Holandska*, 1931), Dánsko, Švédsko a Norsko (*Cesta na sever* 1937), Rakousko, Švýcarsko a Francii. Díky těmto

cestám dosáhl Čapek rozsáhlých styků se zahraničními významnými osobami. Pomocí těchto styků se snažil hájit československou demokracii v letech před druhou světovou válkou.

Zaměříme-li se na Čapkovu profesní dráhu, můžeme vyjmenovat několik okruhů, jimiž se tento autor zabýval: Čapek byl prozaikem, žurnalistou, dramatikem, esejistou, autorem knih pro děti, básníkem, překladatelem z francouzštiny, literárním, divadelním i výtvarným kritikem. Do českého literárního prostředí proniká Karel Čapek roku 1908, kdy *Moderní Revue* otiskla jeho báseň *Zrcadlo*. Než se dotknu Čapkových děl, zmíním se také o jeho překladatelské činnosti. Jak už jsem zmínila výše, Čapek překládal z francouzštiny. Roku 1919 přeložil Apollinairovo pásmo, roku 1920 vychází jeho *Francouzská poezie nové doby*, kde se objevují překlady např. Baudelaira, Verlaina, Rimbauda, Apollinaira atd. Přestože šlo o překlady, můžeme v Čapkově případě mluvit o básnickém díle, neboť se snažil, aby jeho překlady byly na takové úrovni jako originál, chtěl docílit rovnocenného překladu. První společnou knihou bratří Čapků byla kniha povídek *Zářivé hlubiny* z roku 1916, poté vychází *Krakonošova zahrada*, roku 1918. V této knize mají povídky tvar malých básnických anekdot s poměrně složitým příběhem, jde spíše o vyjádření pocitů a názorů. Dalším společným dílem je *Lásky hra osudná*, která je psaná formou komedie dell'arte.

Rok 1917 byl pro bratry významný tím, že oba vydali svou prvotinu: Josef *Lélio* a Karel *Boží muka*. Podtitul této Čapkovy prvotiny zní *Knihy novel*, tyto novely vznikly z dojmů, jež Čapka zaujaly, zachycují okamžitý stav duše. Na počátku 20. let vychází *Trapné povídky*. Velké Čapkovy drama *RUR* (Rossum's Universal Robots) vychází roku 1920. Vědec Rossum vytvoří umělé lidi, tedy roboty, kteří mají člověka osvobodit od práce a všedních starostí, roboti se však nekontrolovatelně rozmnoží a jsou využiti k válce. Nastává boj o přežití lidstva. O rok později vychází opět společné dílo bratří Čapků *Ze života hmyzu*, jde o alegorickou hru, kde hmyz vlastně představuje lidstvo. Roku 1922 vychází další velmi významné Čapkovy dílo, *Věc Makropulos*, jde o divadelní hru, v níž lékař Makropulos vynalezne elixír života a vyzkouší ho na své dceři. Dcera se dožívá neobvykle vysokého věku, ale přestože dosáhne toho, po čem většina lidí touží, tedy nesmrtelnosti, je omrzelá a znuřená životem. Recept na dlouhověkost je na její popud zničen. Lidský život má své přirozené hranice, které nemají být překračovány, jinak dochází k narušení podstaty lidství. Po tomto velmi významném a náročném díle následuje další neméně významné dílo *Továrna na absolutno*. Tato kniha vyšla stejně jako *Věc Makropulos* v roce 1922. Podnikatel G. H. Bondy získá karburátor na rozbíjení atomů, tento vynález však začne vyrábět sílu, kterou Čapek nazývá *Absolutno*, tato síla počíná měnit lidstvo a svět směřuje k válce. V této knize se objevuje obraz poválečného světa, lidé žijí v chaosu, kde převládá ekonomický zájem nad lidskými hodnotami, v tomto znehodnoceném světě sleduje každý pouze své mocenské zájmy. I další dílo,

keré následuje, v sobě nese velmi závažné téma. V *Krakatitu* nejde pouze o samotný vynález, který způsobuje obrovské výbuchy ničící svět, ale důležitá je zde odpovědnost lidstva, jak naloží s tímto „práškem“, jehož výbuch může zabíjet a ničit. Tyto tři Čapkovy knihy jsou velmi náročné, nesou poselství, která jako by předpovídala budoucnost lidstva. Řeší závažné otázky lidské existence, odpovědnosti a světa vůbec. Varují před zneužitím moci a velkých vynálezů, které může mít katastrofální následky. Při psaní těchto velkých děl Čapek také tvoří své *Italské listy* (knižně vydány 1923), které vycházejí mezi knihami *Továrna na absolutno* a *Krakatit*. Na rozdíl od těchto knih jsou *Italské listy* lehké, odpočinkové, svižné a humorné. Čtenář se při četbě snadno přenesse na rušnou italskou ulici, aniž by se musel začítat hluboko do rádek. Toto dílo totiž nevyžaduje tolik soustředění a přemýšlení, jde spíše o četbu relaxační. Tímto také Čapek přibližuje své dílo nenáročným čtenářům, kteří v díle nehledají skryté myšlenky, kteří se nezamýšlejí nad jednotlivými slovy. *Italské listy* byly napsány pro širokou veřejnost, pro odreagování samotného Čapka, neboť vznikají ve stejné době jako jeho díla, která řeší závažná společenská témata. O rok později, tedy roku 1924 vycházejí *Anglické listy*, které už nejsou tak „oddechové“ jako dříve vyšlé *Italské listy*. Čapek do Anglie odjel na služební cestu, neboť v Anglii měl kontakty politické i kulturní, byl předsedou Penklubu. Cestu mu pomohl uskutečnit dr. Otakar Vočadlo. Do Itálie si jel Čapek skutečně spíše odpočinout a odreagovat se od svých myšlenek. Jedním z důvodů odjezdu do Itálie byly zdravotní potíže, Čapek měl totiž problémy s páteří a do budoucna mu hrozilo, že skončí na vozíku, z tohoto důvodu se nechtěl ženit, odjel tedy do Itálie, aby si urovnal své myšlenky a pocity. Rakouští specialisté však diagnózu nepotvrdili. Vraťme se ale k Čapkovým *Anglickým listům*, toto dílo přibližovalo českému obyvatelstvu vzdálenou Anglii, o které neměli možnost se dozvědět tolik jako o Itálii, ta totiž byla Mekkou vzdělanců, kteří sem přijížděli za poznáním. Díky tomu existuje mnoho publikací, které zachycují tamní život, památky, přírodu apod. Anglie však takto popsána nebyla a pro čtenáře byla tudíž neznámá. Čapek však přichází se svými fejetony, pomocí kterých seznamuje české čtenáře s touto zemí. Snaží se ji přiblížit z pohledu obyčejného cestovatele, který zemí projíždí a zachycuje své poznatky, místa, která ho určitým způsobem zaujala, ať už pozitivně či negativně. Čapek zde věnuje větší pozornost přírodě, osobitě podobě Anglie i jejím obyvatelům. Toto dílo seznamuje Čechy s Anglií, která nebyla českým čtenářům zpřístupněná tak jako Itálie, proto jsou *Anglické listy* tak významné a méně oddechové než *listy Italské*. Navíc zde Čapek řeší i závažnější otázky, např. ve fejetonu zachycujícím anglickou dopravu cítíme Čapkovu úzkost ze soudobého urychleného způsobu života, který vede k odlidštění. Roku 1925 vychází výbor z Čapkových novinářských projevů – *O nejbližších věcech* (výbory z Čapkovy tvorby vydával po autorově smrti Miroslav Havlík, např. *Kalendář*, *O lidech*, *Měl jsem psa a kočku*, *Obrázky z domova* atd.). Roku

1929 vychází další kniha fejetonů, tentokrát však ne cestopisných, jde o *Zahradníkův rok*, kde Čapek zachycuje strasti i radosti, které potkávají zahradníka během čtyř ročních období, kromě toho zde najdeme i poznatky odborné, např. období květů určitých rostlin, latinské názvy rostlin apod. Text je doprovázen kresbami Josefa Čapka. V tomto roce vycházejí také Čapkovy povídkové knihy *Povídky z jedné kapsy* a *Povídky z druhé kapsy*. V příštím roce vycházejí další cestopisné fejetony, tentokrát ze Španělska. Tento soubor fejetonů byl vydán jako *Výlet do Španěl*. I zde se Čapek pokouší zachytit charakter země, přírody, lidu a kultury. Jde opět o uvolněný styl, který má čtenáře pobavit a odlehčit jejich mysl. Stejný ráz mají také *Obrázky z Holandska*, které knižně vyšly roku 1932. Ve stejném roce jako tyto holandské fejetony vychází soubor esejí, úvah a fejetonů pod názvem *O věcech obecných čili Zoon politikon*. Čapek zde seznamuje čtenáře se svými názory na veřejné události a problémy své doby, ale také na pojmy nadčasové - zabývá se zde politikou, jejími podobami, svobodou, hospodářstvím či lidskou solidaritou. Další Čapkovou knihou, která v tomto roce vyšla je kniha pro děti *Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek*. Postavy v Čapkových pohádkách jsou zasazeny do běžného světa, který děti znají z vlastní zkušenosti, tyto postavy jsou buď obyčejní lidé (např. pošťák) nebo bytosti nadpřirozené (např. vodníci), které však také žijí v obyčejném lidském světě a mají stejné problémy a radosti jako lidé, jsou tedy polidštěny. V pohádkách je velmi důležitý jazyk, Čapek zde hojně užívá synonym, díky čemuž rozšiřuje slovní zásobu dítěte. O rok později vychází druhá Čapkova kniha pro děti, *Dášenska čili život štěněte*, kde se dětský čtenář může vzít do života malého štěněte a prožívat s ním strasti a radosti. V letech 1933 – 1934 vznikají díla *Hordubal*, *Povětroň* a *Obyčejný život*, které roku 1956 vyšly v jedné knize jako Noetická trilogie. Zde Čapek rozvíjí otázku možností a způsobu lidského poznání, ukazuje čtenáři, že cesty poznání jsou různé (*Hordubal*), že jedinec do svého poznání vkládá sám sebe (*Povětroň*), že i ten nejobyčejnější člověk v sobě nese možnosti několika lidských typů (*Obyčejný život*). Poslední Čapkovy cestopisné fejetony se do knihkupectví dostávají roku 1936 pod názvem *Cesta na sever*. Tuto knihu lze označit jako skutečný cestopis, Čapek se svou ženou a švagrem projíždí severní země (Dánsko, Švédsko a Norsko, dokonce se dostávají až za polární kruh). Čtenáři popisuje tuto cestu, která se neobešla bez humorných situací. Čtenář spolu s Čapkem putuje, je zde např. zachycena plavba lodí, nejde o pouhé zachycení cílových míst, jak tomu bylo např. v *Italských listech*, kde není popsáno putování a přesouvání se z místa na místo. I zde se můžeme setkat s Čapkovou filosofií, kdy se zamýšlí nad budoucností, jak bude svět vypadat v příštích letech, takovou myšlenku objevíme např. v místě, když se Čapek zamýšlí nad začátkem a koncem Evropy, kupodivu za konec Evropy označuje část osídlenou a moderní, protože zde je příroda a prostředí nejvíce poničeno, naopak za začátek označuje místo, které je naprosto pusté, kam ještě nesáhla

ruka civilizace. Roku 1936 vycházejí také Hovory s TGM, kde Čapek čtenáři přibližuje osobu Tomáše Garigua Masaryka, s nímž se Čapek osobně znal. Další dílo tohoto roku je *Válka s mloky*, kde mloci ovládají a pohlcují svět, poznáváme zde obraz soudobého světa, Čapek touto knihou varuje před německým fašismem a nacionalismem, jež jsou ztělesněny právě v mlocích, kteří se snaží rozprostřít svou moc po celém světě. Paradoxem je, že mloky objeví člověk, začne s nimi obchodovat a tím způsobí jejich masové rozšíření. O rok později Čapek vydává *Bílou nemoc*, drama, pomocí něhož chce také upozornit na fašistické nebezpečí. Doktor Galén vlastní lék proti „bílé nemoci“, odmítne ho však vydat, aby donutil diktátora odvolat válečné plány. Jde zde o marný boj individuality proti válce a fašismu, který je představen zfanatizovaným a nemyslicím davem. *Matka*, další z Čapkových dramát, které se vztahuje k válce, vychází roku 1938. Matka chce uchránit svého syna před smrtí ve válce, neboť její ostatní synové a manžel ve válce již zahynuli. Když se však dozvídá o bombardování škol a zabíjení dětí, sama svého již jediného syna posílá do boje. Posmrtně (roku 1939) vychází nedokončený román *Život a dílo skladatele Foltýna*, kde si hlavní hrdina Bedřich Foltýn vytvoří iluzi o tom, že je talentovaný umělec, kompenzuje si tím své neúspěchy na studiích a v životě.

Historie cestopisných próz

V semináři Úvod do literární historie jsem se zabývala cestopisy některých autorů (Matěj Milota Zdirad Polák, Karel Hynek Mácha, Jan Neruda). Toto téma zde má významné postavení. Práce, které jsem četla, mají svou poutavost a zajímavost i dnes, zajímalo mne, jak se do této řady začleňuje Karel Čapek.

V české literatuře se téma Itálie objevuje v podstatě až od 19. stol. Přesuňme se tedy do 19. století. František Palacký zaznamenal průběh své vědecké cesty do Říma roku 1837 – 38 pro další generace, Karel Hynek Mácha ponechal jako dědictví svým čtenářům svůj Deník na cestě do Itálie (kromě toho můžeme zaznamenat italské město Benátky v jeho Cikánech). Dalším autorem věnujícím se italské zemi je Jan Neruda se svými fejetony, které jsou součástí knihy Obrazy z ciziny. V Římě studoval Josef Šusta, významný český historik, který své zážitky zaznamenal ve svých Mladých letech učňovských a vandrovních. Dalšími významnými osobnostmi, které navštívili slavný Řím, jsou J. S. Machar či F. X. Šalda. Machar svou knihu pojmenoval stejně jako hl. město Itálie, tedy Řím. Můžeme zde spolu s Macharem vzdát hold antice, stejně jako můžeme odsoudit katolicismus, který se do dějin Říma také významně vepsal. F. X. Šalda pak své zážitky zapsal do šesti fejetonů, které vyšly v Národních listech pod názvem Několik dojmů a reflexí italských. Po válce pak Itálii navštívili další naši významní spisovatelé. Karel Čapek a také Jaroslav Durych, který své dojmy ztvárnil v knize Římská cesta. Mohla bych jmenovat spoustu dalších známých jmen, které naší literaturu obohatily o své poznatky, dojmy a zážitky z cesty do Itálie, myslím však, že seznam těchto autorů není tak důležitý a snad ani tolik zajímavý.

Matěj Milota Zdirad Polák – Cesta do Itálie

Začneme tedy od nejstaršího z těchto děl, jímž je Cesta do Itálie Miloty Zdirada Poláka. Myslím, že není od věci zde poznamenat pár slov o tom, kdo vlastně tento muž byl.

Matěj Milota Zdirad Polák, vlastním jménem Matěj Polák, se narodil roku 1788 v Zásmukách u Kolína. Před povoláním venkovského učitele dal přednost službě v rakouské armádě, díky níž se dostal do kruhů nejvyšší státní hierarchie. V letech 1815 – 1818 se dostal jako pobočník rakouského generála A. Kollera do Itálie, do Itálie tedy neodjížděl z vlastní vůle jako je tomu u ostatních třech autorů. Cílem cesty byla Neapol, kde Polák strávil tři roky. Během své cesty si Polák pečlivě zapisoval poznámky, ze kterých se právě v Neapoli rozhodl sepsat cestopis, který pak byl uveřejňován Josefem

Liboslavem Zieglerem (přítelem Poláka) od roku 1820 v časopise Dobroslav. Polák se také podílel na vykopávkách v Pompejích, stal se prvním českým znalcem a vykladačem antických nápisů. Kromě cestopisu *Cesta do Itálie* napsal báseň *Vznešenost přírody* (1819). V šesti zpěvech se tu vzdává hold přírodě jako prostoru lidského života i zdroji přírodního bohatství. Patosu básník dosahuje mimo jiné množstvím složených slov češtině neobvyklých.³

Přesuňme se již k samotnému srovnání M. M. Z. Poláka a K. Čapka a jejich prací o Itálii. Nesmíme opomenout zmínit skutečnost, že Polákova *Cesta do Itálie* vychází o století dříve než Čapkovy *Italské listy*, Polákovo dílo je záležitostí klasicismu. Díla se liší už žánrem, Polákova *Cesta do Itálie* je cestopisem, kdežto u Čapka jde o fejetony. Odlišnost můžeme hledat také v rozsáhlosti děl. Polákovo dílo je mnohem rozsáhlejší (obsahuje 284 stran, Čapkovy fejetony pouze 56 stran), což logicky vyplývá z typu žánru, pro který se autoři rozhodli.

Obě díla se liší také svou funkcí, cestopis Polákův je ryze informativní, i když i zde nalezneme subjektivní zážitky či názory, ale informovanost je zde nejmarkantnější. Čtenář má být detailně obeznámen s místy, která Polák navštívil, má si ze své četby odnést poučení a nové poznatky. Také bychom u Poláka mohli najít funkci kulturně historickou a odbornou, Polák zde totiž vystupuje jako historik, odráží se tu jeho činnost archeologická či sběratelská (jak se můžeme všimnout v kapitole, která se věnuje Pompejím), velký význam má Polák také jako epigrafik (věnoval se historickým nápisům). Naopak funkce Čapkových fejetonů je, dle mého názoru, zábavná a relaxační. Čtenář se u tohoto díla odreaguje, zasměje a zároveň docílí čtenářského zážitku, a to díky Čapkovu jazyku. Čtenář se dozví spoustu informací a zajímavostí o Itálii, ale všemi těmito posudky či poznatky proplouvá nenuceně a nenásilně, na rozdíl od Poláka, u nějž se musí soustředit na každé slovo (což je samozřejmě dáno i rozdílným jazykem, kterému se budu věnovat posléze). Čapkovým cílem není čtenáře informovat o významných italských památkách a faktech, které s touto zemí souvisí, naopak Čapek chce pobavit aktuálními zážitky a vjemy, kterých jako obyčejný člověk – pozorovatel dosáhl. Z Polákova cestopisu každý pozná, že je znalcem historie, tento poznatek nalezneme i v Čapkových fejetonech, i když zde není tolik zřetelný, je to také tím, že Čapek na čtenáře nechrlí poznatek za poznatkem, ale naopak dokáže informace zakomponovat do toku textu, takže by možná leckterého čtenáře ani nenapadlo spojit si danou poznámku s Čapkovou znalostí historie.

Použila jsem v souvislosti s Čapkem slovo pozorovatel a ráda bych se u něj pozastavila, protože i Polák je dobrým pozorovatelem, i když velmi detailním, ať jde o krajinu, obce, obyvatele, zemědělství, řemesla, obchod či veřejnou správu, snaží se zkrátka zaznamenat vše, ať se to zdá zajímavé či

³ Lehár, J., Stich, A., Janáčková, J., Holý, J., *Česká literatura od počátků k dnešku*, nakladatelství Lidové noviny, Praha 2006, str. 193 - 194

nikoliv. S trochou nadsázky si dovolím říci, že popíše sebemenší vázu v paláci, aby jeho obraz byl dokonalý. Tohle u Čapka nenajdeme, ten ve svém textu zachytí to, co ho v danou chvíli zaujalo a okouzlo, i když se nám to může zdát absurdní, ve výsledku se to však do fejetonu přesně hodí (dokladem může být např. poznatek o srsti anglických zvířat). Použila jsem slova *zaujalo* a *okouzlo*, po zamyšlení však musím dodat, že Polák byl zřejmě také okouzlen vším, co popisuje, z textu sálá jeho zaujetí, touha po poznání. Čtenář však při sáhodlouhém popisu chrámu už tak nadšený není. Z mých předchozích slov by se snad mohlo zdát, že Poláka zajímaly pouze domy, příroda, řemesla apod., není tomu tak, nalezneme zde i vykreslení Neapolských žen, italských zvyků či tradičních pokrmů. Chtěla bych zde dodat, že Polák, stejně jako Čapek, dokázal na papír převést divokost, vášnivost či hlasitost italských žen.

Musím zde také probrat jazyk obou děl. Je zde podstatné, že oba autory od sebe dělí jedno století, tedy i jazyk se musí lišit, zde je to znásobené tím, že Polák žil v době, kdy bylo třeba český jazyk zachraňovat. Doba Poláka je obdobím, kdy český jazyk byl potlačován němčinou, české země patřily k habsburské monarchii s centrem ve Vídni, mnoho německy mluvících obyvatel žilo na českém území, na úřadech se Čech svou mateřtinou mohl jen stěží domluvit. Do tohoto období vstupují obrozenci, kteří se snaží český jazyk zachránit a povznést ho na úroveň jiných světových jazyků, jejich cíl se potkal s úspěchem. I Polák chce svou Cestou do Itálie dokázat, že čeština je jazykem, kterým lze psát hodnotná díla. Proto v jeho cestopise nalézáme rozsáhlá souvětí, která jsou zaobalena různými jazykovými kudrlinkami. Polákův jazyk se nám tedy může zdát kostrbatý, nepřirozený, souvětí dlouhá, jako by našroubovaná, tím vším pak vyžaduje maximální soustředění při četbě. Čapkův jazyk je naprostým opakem, je svižný, jednoduchý, bez dlouhých souvětí. Tím však nechci znehodnocovat jeho význam. Jak už jsem několikrát ve své práci zmínila, Čapek na nás chrlí salvu slov, je to prožitek probírat se slovy, které popisují jednu a tu samou skutečnost, ale přitom nenudí a jev přesně vystihují. Čapek oplývá slovní zásobou, kterou přenáší i do svých fejetonů, ale je srozumitelný každému čtenáři, aniž by vyžadoval vypjaté soustředění při četbě. Čtenář však v jeho četbě může odhalit nejrůznější hříčky s jazykem, metafory, epiteta apod., která jsou také nenásilná a do textu se naprosto hodí, aniž by někoho napadlo, že by Čapek nad svými slovy nějak dlouho přemýšlel. Četba Čapkových fejetonů mi připadá nenucená, jako by Čapek psal, co ho v danou chvíli napadlo, jako by psal bez přestávky, dokud by svůj fejeton nedokončil. Je to jako přátelské vyprávění z cest, což také vyplývá z navazování kontaktů se čtenářem, které se často podobá mluvené řeči.

Oba autoři se v mých očích projeví jako básníci. Polák naprosto zřetelně – sám svůj cestopis obohatil básněmi, které většinou zachycují místo, jež Poláka upoutalo, a kde chce Polák dát najevo své emoce, projevit svůj vnitřní

zážitek (básně nalezneme na místech, kde se Polák seznamuje s Benátkami, Římem a Neapolí či když je okouzlen nějakým klasickým dílem). Čapek nepsal přímo básně, ale přesto bych ho označila za básníka, neboť některé pasáže v jeho fejetonech by mohli být součástí veršů v básních, tak jsou poetické.

Myslím, že pro mou generaci není Polákovo dílo již aktuální. Přiznám se, že bych po jeho cestopise v knihovně nesáhla, kdybych hledala čtení pro volné chvíle. Naopak u Čapkových fejetonů si to dokáží živě představit. Polákův cestopis je pro mne dokumentem doby, dokument snahy o povýšení českého jazyka, což se mu zajisté podařilo, ale tento jazyk dnešní generaci už nevyhovuje. Myslím, že spousta čtenářů, kteří mají zájem o literaturu a chtějí poznat dílo Polákovo, přečte pouze několik stránek a tím si udělá obrázek o tomto díle. Je to také dnešní uspěchanou dobou, která vychovává „rychločtenáře“, kteří čtou pouze konzumní literaturu, bez toho, aby si vychutnali čtenářský zážitek z hodnotných děl. Myslím a také doufám, že když ne Polák, tak Čapek by mohl svými fejetony dnešní společnost zaujmout, čímž ho samozřejmě nechci radit ke konzumní literatuře.

Karel Hynek Mácha – Deník na cestě do Itálie

Přejdeme k Máchově Deníku na cestě do Itálie. Nejdříve však věnujme pár slov samotnému autorovi. Karel Hynek Mácha se narodil 16. 11. 1810 v Praze. Jeho otec vedl na Dobytčím trhu (dnešním Karlově náměstí) krupařský stánek. Mácha od roku 1816 navštěvoval farní školu, od roku 1824 pak navštěvoval gymnázium. Roku 1832 počíná studovat právnickou fakultu, v této době je již výraznou postavou mezi pražskou vlasteneckou mládeží. Za svých studií působil jako herec v Tylově ochotnickém divadle, kde se také seznámil se svou pozdější milenkou Eleonorou (Lori) Šomkovou. Mácha intenzivně sledoval evropskou literaturu (např. G. G. Byron, A. Mickiewicz, Novalis, W. Scott aj.), z níž si do svých deníků pořizoval poznámky. Roku 1830 došlo ve Varšavě k povstání, které na Máchu velmi zapůsobilo. Mácha pomáhal polským uprchlíkům, kteří se snažili dostat na západ. Toto povstání v něm také vyvolalo zájem o polské autory. V srpnu 1836 Mácha dokončil svá studia a nastoupil jako advokátní praktikant v Litoměřicích. Za několik měsíců (6. listopadu) zde umírá. Za příčinu smrti byla označena cholera.

Máchovo dílo se zachovalo v torzovité podobě. Za jeho života vyšly časopisecky některé lyrické básně a prózy, knižně pak pouze lyrickoepická báseň *Máj*, který Mácha vydal na své vlastní náklady. Epický základ v *Máji* tvoří příběh muže, který je vyhnán z domova a stává se loupežníkem, nevědomky zabíjí svého otce, který mu svedl milenku. Děj je však posouván do pozadí, Mácha zde kladl důraz na pocity a úvahy odsouzence čekajícího na popravu. Kontrastem těchto beznadějných pocitů je krásná májová příroda, která je lhostejná k tragickému osudu onoho vězně. Posmrtně Máchovo dílo

shromážďovali jeho bratr Michal a Karel Sabina. Mezi další Máchova díla patří román Cikáni, v němž je děj prostoupen tajemstvím, stejně jako v Máji se zde objevuje otec, který svede milenku svého syna. Jako mstítel zločinu zde vystupuje postava cikána, dobový symbol vydědence. Jako další dílo můžeme uvést Křivoklad, který měl být součástí románového cyklu Kat, Obrazy ze života mého, do nichž patří próza Večer na Bezdězu, v němž Mácha uvažuje o lidském životě, dílo je vyhoceno poutnicí, která v nůši nese dětskou rakev, a Mářinka, jenž nese rysy lyrizované prózy.

Nyní se věnujme Máchově Deníku na cestě do Itálie. Tuto cestu absolvoval roku 1834 společně se svým přítelem A. Strobachem. Průběh jejich putování byl následující: Linec, Innsbruck, Benátky, Terst, Lublaň, Štýrský Hradec, Vídeň a odtud se vrátili zpět do Čech. Mácha si na své dobrodružné cestě dělal poznámky. Již z názvu vyplývá, že jde o deník, ale i to musím okomentovat, neboť v deníku očekávám souvislé věty, popis prožitků a pocitů. U Máchy nalezneme úplné věty jen zřídka, spíše jde o útržky, o jednotlivá slova zaznamenaná za sebou tak, jak Mácha události postupně prožíval. Mohu uvést příklad: „6tého. Tábor. Lužnice. Brkl na kolečkách. Mlíko v Plané. Koupání v Lužnici. K polodní mytí nohou. Němec z Mainzu. Jídlo ve Veselí. Vůz ze Soběslavi. Němec. S námi jel. Hory. Hluboká.⁴

Pokud jde o funkci, myslím, že tyto zápisky nejsou určeny čtenáři, jsou to spíše osobní poznámky, které snad měly posloužit k sepsání nějakého díla (stejně jako si Polák zapisoval poznatky, ze kterých pak sepsal svůj cestopis). Máchův deník tedy nebyl explicitně určen pro čtenáře, ale pro Máchovy soukromé účely. Tyto poznámky nám však mohou osobu Máchy přiblížit, lze z nich vyčíst Máchovu zdatnost, fyzickou sílu, veselost, bujarost či bezprostřednost.

Polák se do Itálie dostává díky své profesi, Čapek a Neruda jedou za poznáním (avšak z vlastního úmyslu), Mácha se vydal na dobrodružnou prázdninovou cestu, jejímž cílem snad také bylo poznání, každopádně je mnohem odvážnější a spontánnější než cesta Čapkova či Nerudova. Kdybychom neměli k dispozici pouze tyto poznámky, ale dochovalo by se nám sepsané Máchovo dílo, možná by se můj názor změnil, snad by zde Mácha také opěvoval krásy Itálie a jejích památek, seznamoval by nás s atmosférou a tamními zvyky. My však máme pouze zápisky, které zachycují den po dni ve strohých větách, bez sebemenšího okouzlení z navštívených míst. Mácha, stejně jako Polák, zachycuje svou cestu od začátku, tedy od doby, kdy opustil svůj domov, čímž se liší od Nerudy a Čapka, kteří své italské fejetony počínají až popisem cíle své cesty, tedy Itálie. Mácha si zaznamenával jako by útržky ze své cesty, proto je jeho dílo mnohem kratší než ostatní, obsahuje několik málo stran, na nichž je text dělen podle

⁴ Mácha, K. H., *Prózy, zápisníky, deníky*, Československý spisovatel, Praha 1986, uspořádal Miloš Pohorský, str. 319

jednotlivých dní strávených na cestách. U ostatních autorů je dělení podle míst, která navštívili.

Mácha se nesnaží informovat o cizí zemi, o krajině či památkách atd., zato se však dozvídáme, co posnídal či jak trávil večery v hostincích, z čehož můžeme vycítit Máchův bohémismus: „A blýskaly se oči. Plný hlas. Pozvání na druhý den na tajné místo. Šli chcat. Strobach ležel na čele. Vedli nás domů. Pan doktor Krobath. Motal jsem se. Jak jsme přišli domů, nevím. Pan Prešérn a Toman schopili dohromady postele. Nesmírný hřmot. Váda. Chtěli házet židličky. Nadal sviň atd. Nemoc. Válel se v tom. Nevěděl, že mě strašlivě zblíl. Nářek. Památka. Noty k znělce. Zavedení se bála.“⁵

Nesmím zapomenout podotknout, že u Máchy se hojně vyskytují německá slova a věty. Jsou zde volné přestupy mezi češtinou a němčinou, což lze také chápat jako dokument doby, protože v 19. století spousta Čechů ovládala oba jazyky.

Pozastavila bych se u Máchovy návštěvy Benátek, popisuje ji totiž několika slovy (u ostatních autorů je to několik stránek). Zde vidíme, že Máchovi skutečně nešlo o to, aby čtenáře informoval o všem, co lze v Benátkách vidět (což se znatelně projevuje u Poláka), Máchovi stačí, že si poznamená, že v Benátkách byl a že navštívil náměstí sv. Marka. Čapkův fejeton je vtipný, poznamenává, co se mu v Benátkách líbilo, a co ne, také mu však nejde o to, aby čtenáři podal podrobnou a odbornou přednášku o benátských pamětihodnostech, jak se s tím setkáváme u Poláka. Přesto Čapkův fejeton přinese určitý obraz tohoto města, čtenář si je dokáže díky Čapkovi představit (stejně tak jako při četbě Nerudova fejetonu). U Máchy jsou Benátky zmíněny takto: „Ponejprv viděli Benátka. Slaná voda. Vlaši šidili. Vjeli v Benátka. Šli po městě, poprvé Marksplatz. Ó Venezia, Venezia! (Zde můžeme vyčíst Máchovo zaujetí) Ponte Rialto. Procesí. Vlach se nás chytil. Oběd stál 56 kr. k. m. Zpěv vlašský. Hospoda.“⁶

Na závěr bych ještě dodala, že Mácha detailně uvedl detail programu hry, kterou shlédl v divadle, program je uveden včetně hereckého obsazení. Tato skutečnost mi přijde kontrastní vzhledem k Máchově předchozí strohosti popisu.

Jan Neruda – Obrazy z ciziny

Dostáváme se k poslednímu ze tří autorů, k básníkovi, prozaikovi, tvůrci českého fejetonu, k Janu Nerudovi. Narodil se 9. 7. 1834 v Praze, kde také žil až do své smrti (22. 8. 1891). Otec, vojenský vysloužilce si roku 1838 otevřel krámeček, poté roku 1841 trafikou v Ostruhově (dnešní Nerudově) ulici.

⁵ Mácha, K., H., Prózy, zápisníky, deníky, Československý spisovatel, Praha 1986, uspořádal Miloš Pohorský, str. 328 – 329

⁶ Mácha, K., H., Prózy, zápisníky, deníky, Československý spisovatel, Praha 1986, uspořádal Miloš Pohorský, str. 327

Matčiným přáním bylo, aby se mladý Jan stal knězem, syna však do kláštera nepřijali. Jan se tedy zapsal na právnickou fakultu, ze které po třech semestrech přešel na fakultu filosofickou. Zde však svá studia také nedokončil. Z fakulty odešel roku 1857, začal vyučovat český a německý jazyk a také si začal přivydělávat žurnalistikou, což pro něj bylo zásadní, neboť u toho zaměstnání zůstal až do smrti. Roku 1856 vstoupil do redakce deníku *Tagesbote aus Böhmen*, tyto noviny však opustil. Dále pracoval jako redaktor v zábavném časopisu *Obrazy života*, v českém deníku *Čas*, který však kvůli neshodám s politickým zaměřením novin opustil, a stal se členem redakce deníku *Hlas* orientovaného demokraticky. Roku 1865 se *Hlas* sloučil s *Národními listy*, Neruda se zde stal fejetonistou a divadelním kritikem. Vedle práce v *Národních listech* také redigoval časopis *Rodinná kronika*, pracoval pro časopisy *Květy*, *Lumír*, anonymně také redigoval krejčovský časopis *Zlaté dno*.

Ve svém soukromém životě Neruda štěstí neměl, ani jedna z jeho známostí neskončila manželstvím. Lékem na tato zklamání bylo cestování: roku 1863 podnikl cestu do Paříže, 1868 na rakouský jih, do Benátek a Terstu, o rok později navštívil Uhry. Roku 1870 se vydal na svou nejodvážnější cestu, přes Balkán cestoval do Turecka, Palestiny a Egypta a odtud zpět přes Itálii. Jeho poslední cesta směřovala roku 1875 do Německa. Své pocity a dojmy z těchto cest vložil do svých fejetonů, které rozšiřovaly obzory čtenářů.

Neruda je jedním z hlavních představitelů generace, která se roku 1858 almanachem *Máj* hromadně přihlásila k dílu Karla Hynka Máchy. Neruda stál proti konzervativním silám, snažil se vycházet z kontaktů se soudobou světovou literaturou. Jeho prvotina nese název *Hřbitovní kvítí*, v níž čtenář nalezne gesta rozervanosti typická pro Máchův romantismus. Jeho další sbírka, *Knihy veršů*, je rozdělena do tří částí: knihy výpravné, lyrické a verše časové. Ve svých *Písních kosmických* se Neruda snažil posílit vnitřní cítění národa, nabádal k vytvoření moderní společnosti. Mezi další Nerudova díla patří *Balady* a *romance*, *Zpěvy páteční*, v nichž Neruda také usiluje o sebeuvědomění si národa. Své intimní prožitky básník vyslovil v *Prostých motivech*, kde čtenáři odhaluje svůj niterný svět. Mezi prozaická díla Jana Nerudy patří *Arabesky*, kde se projevuje zájem o lidskou psychiku obyčejných lidí, většinou vyděděnců společnosti. Vrcholné prozaické dílo představují *Povídky malostranské*. Velmi významné postavení v Nerudově tvorbě zauímají právě fejetony, v nichž se autor zabývá dobovým společenským životem, obyvateli míst, která navštívil. Zajímá ho především svět městský. V Nerudově publicistice však nelze opominout také kritiku – literární, hudební, výtvarnou, ale zejména divadelní.

Po krátkém představení Nerudovy tvorby a života přejdeme k samotným fejetonům. Fejeton je krátký bezsyžetový žánr, který duchaplným a všímavým

způsobem vyjadřuje atmosféru doby či pisatelův vztah k ní.⁷ Sloh fejetonu je zábavný, lehký, hravý, někdy až pikantní, čímž čtenářům novin a časopisů způsobuje rozptýlení a odreagování. Pisatel tohoto krátkého žánru má za úkol čtenáře pobavit, zároveň také přinést nové informace o soudobých událostech a má mu umožnit orientaci ve světě, je tedy důležité, aby byl fejeton aktuální. Samozřejmě by v něm také neměla chybět výrazná pointa, která čtenáře překvapí. Sám Neruda na otázku, co je to fejeton, odpověděl: „Fejeton je to, o čem nikdo neví, co to je.“ Nerudovy fejetony byly za jeho života velmi oblíbené, dokonce natolik, že byly nejčtenějším z jeho děl, což dnes už neplatí a veřejnost nosí v paměti jeho básnická díla či Povídky malostranské. Nerudovy fejetony vycházely pod čarou na první nebo druhé stránce novin a byly označeny trojúhelníkem.

Fejetony zaujímají v Nerudově tvorbě velmi významné místo, psal je po celý život. Jako fejetonista byl Neruda velice pečlivý, zapisoval si různé poznámky o situacích, které ho zaujaly a ty pak zpracovával jako fejetony. Neruda se vždy přesně vyjadřoval k aktuálním otázkám a glosoval významné události.

Jeho fejetony lze rozdělit na dvě části: obrázky pražské a obrázky cestovní. Tyto fejetony jsou zařazeny do šesti knih: Žerty hravé a dravé (1876), Menší cesty (1877), Obrazy z ciziny (1877), Drobné klepy a Proti srsti. Poslední dvě knihy vydal Ignát Hermann po Nerudově smrti.

Přesuňme se již k samotným italským fejetonům. To, co jsem už napsala o Čapkových fejetonech, v podstatě platí i pro fejetony Nerudovy, tito dva autoři jsou si nejblíže. I u Nerudy objevíme zájem o obyvatele, běžný život, objevíme také poutavé zachycení okamžiků, jež Nerudu okouzly. I Neruda čtenáře dokáže přenést na místo, které ztvárňuje.

Tyto fejetony Neruda psal, když byl na vrcholu své fejetonářské tvorby. Fejetony z Itálie jsou obsaženy v knize Obrazy z ciziny. Těchto „italských“ fejetonů je celkem šest. Jsou to: Neapol, Mrtvé město, Římské elegie, Benátská zrcadla, Terst, Přímořská elegie – Miramare.

Neruda se k cestám připravoval z průvodců, z odborných knih a z krásné literatury, odjížděl tedy obeznámen s dějinami a rázem krajiny a jejich obyvatel. Učil se také cizím jazykům a všímal si, jak se s nimi ve skutečnosti mluví. Postřehy a dojmy z ciziny pak srovnává se svými znalostmi, s kulturněhistorickými fakty, ale také s domovem, či srovnává jednotlivá místa, která navštívil, mezi sebou.

Fejetony vystihují život obyvatel na Apeninském poloostrově, jejich divokou povahu, ale i jejich fyzické vzezření. Neruda zachycuje všední italský den od samého rána, přehoupne se přes poledne, odpoledne až k večeru, čímž zaznamená typické úkony, které se přes den dějí. Neopomene však do svých fejetonů nenuceně zařadit i obeznámení s podobou místa,

⁷ Mocná, D., Peterka, J., Encyklopedie literárních žánrů, nakladatelství Paseka, Praha – Litomyšl, 2004, str. 191

s jeho významnými památkami, s jeho klimatem. Myslím, že Neruda dokáže mistrně zachytit sílu okamžiku, o čemž se lze přesvědčit například v jeho líčení západu slunce v Neapoli. Při čtení jsme najednou jako by součástí života v italském městě, poučíme se, ale zároveň také pobavíme, neboť Nerudovy fejetony nejsou ochuzeny o vtipné historky z cest, což je pro čtenáře značným oživením.

Neruda je pozorovatelem, poukazuje na to, co ho nejvíce zaujalo. Má snahu vykreslit proměny od rána do večera, vykreslit atmosféru, která ho obklopovala.

Tuto charakteristiku Nerudových fejetonů bych ráda předvedla na fejetonu s názvem Neapol.

Neapol Neruda navštívil roku 1870. Fejeton začíná ránem na neapolském trhu. Neruda navštěvoval místa, kde se střetává hodně lidí, například trhy a pozoroval tamní dění. Trh nepopisuje výčtem zboží, naopak nám ho přibližuje odposlouchanými pokřiky, čímž nám nejen zvěstuje, co lze na trhu koupit, ale také dokonale zachycuje atmosféru trhu, hlasitost Italů a jejich divokost: „Monotónní štěkot po sobě pronesených slabik oznamuje artyčoky, zaskřípe-li celá řada slov, smažené jsou to sardinky.“⁸

Na těchto veřejných místech Neruda také studuje podobu a styl oblékání obyvatel. Neapolany popisuje jako „vysmahlé spálené tváře s divokými životy v pelmených očích.“ Jejich oděv popisuje velmi stroze: „na hlavě punčochová čepice, na prsou amulet, na těle jen plovací kalhoty a pak už pranic, až dole kolem chodidla malý kousek kůže a mnoho špagátu.“⁹

Ani tento fejeton není ochuzen o vtipnou historku. Neruda se zde pozastavuje u kapesních zlodějíčků, což jsou malí chlapci, kteří kradou z kapes šátky. Neruda vzpomíná na žert, kdy schválně povytáhl hedvábný šátek z kapsy, když se k němu zlodějíček přiblížil, strčil Neruda ruku do kapsy. Malého zlodějíčka tím tak vytočil, že si před Nerudu stoupl a začal mu nadávat.

Poetičnost a Nerudův cit pro jazyk lze vycítit z jeho slov, kdy nám přibližuje atmosféru slunečného dne: „Třesavé jasno naplňuje vzduch, po šedivém dláždění jako by paprsky sluneční poskakovaly a se odrážely. Také moře a kraj jsou pokryty jakous zlatou mlhou, sekmý Vesuv vypadá přimhouřeně a věčný sloup bílého teď dýmu vystupuje přímo k jasně modrému nebi.“¹⁰

Při četbě je čtenář provázen celým dnem, nejdříve se ocitne v bouřlivém a hektickém ránu, kdy se Neapol probouzí, pak přechází k odpolední siestě, která začíná, jakmile odbije dvanáctá hodina. V tu chvíli Ital pouští z rukou veškerou svou započatou práci a oddává se slastnému spánku. Poté je čtenář přenesen do atmosféry večera, kdy Italové opět ožívají. Neruda pomocí barev a své metaforičnosti popsal západ slunce: „V hloubi šťavnatého údolí již byl

⁸ Neruda, J., *Obrazy z ciziny*, nakladatel F. Topič, Praha 1909, str. 216

⁹ Neruda, J., *Obrazy z ciziny*, nakladatel F. Topič, Praha 1909, str. 218

¹⁰ Neruda, J., *Obrazy z ciziny*, nakladatel F. Topič, Praha 1909, str. 221

rozložen večer. Temné modro pokryté zelenem. Po úbočích ale ještě veselá zeleň smaragdová a na temenech jasný brčál, den a bílé světlo. Kotlina mořská samé zářící se zlato, po vzdáleném obzoru šíří se moře ohně. Rozseté ostrovy v té plamenné záplavě každý jiný. Jeden strmý jako homole, druhý jen úzký táhlý pruh jako by jednotlivý táhlý úzký mrak na večerním nebi. Jeden modrý jako safír, druhý žhavý jako rubín, třetí leskle zářící jako hnědý pyrot, čtvrtý jako by pokryt aksamitem karmiosinovým.“¹¹

Od této nádhery však Neruda vtipně přechází k usínání, kdy je z krásné představy vytržen štípáním mušek po celém těle.

Součástí fejetonu Neapol je i výstup na Vesuv, který však Nerudu zklamal lopotnou cestou. Výlet je ukončen zvoláním: „Moji nepřátelé ať tam lezou každý den!“¹²

U Neapole bych se pozastavila, protože toto město se také objevuje v dílech Karla Čapka a Miloty Zdirada Poláka. Několika slovy bych popsala pojetí zachycení Neapole i u Poláka. Jak už vyplývá z celkové charakteristiky Polákovy Cesty do Itálie, je jeho „Neapol“ velmi popisná, někdy se může zdát, že se až přespříliš zaobírá detaily, kvůli čemuž se musí čtenáři velmi soustředit na četbu. Kapitulu Neapol počíná Polák básní, s jejíž pomocí obdivuje krásu Neapole, zpovídá se ze svého prvotního setkání s tímto městem, které se mu zdá být okouzující (naopak je tomu u Čapka, ten doslovně píše, že s krásou Neapole to není až tak úplně pravda). Dále pokračuje podkapitolami, v nichž se věnuje určitému tématu. První takovouto podkapitolou jsou Příběhy a položení Neapolské. Zde se dozvídáme o historii Neapole, a to jako obvykle velmi podrobně. Polák se věnuje bojům, které toto město postihly a zachycuje sled panovníků. Myslím, že pro čtenáře, který nemá povědomí o historii, se v Polákově výkladu snadno ztratí, což je jednak způsobeno užitým jazykem a jednak nadměrou informací, které se jen těžko stačí vstřebávat. Kromě historie zde Polák poskytuje výklad o neapolském podnebí, navíc také klima hodnotí, připadá mi, že byl unesen z tamních slunečných dnů a překvapen z rozmanitých druhů ovoce a zeleniny. Dnešnímu člověku to zřejmě přijde banální, ale na počátku 19. století nebylo cizokrajné ovoce na českých trzích samozřejmě jako je tomu dnes. Ve spojitosti s ovocem bych uvedla Polákovu detailní informovanost: čtenář se dozvídá o neapolských citrusech, které však nestačí pro spotřebu tamních obyvatel, musí se tedy dovážet ze Sicílie a Malty, přičemž Polák neopomine poznamenat, že pomeranče z Malty mají tenkou slupku a sladší šťávu!

Druhá kapitola nese název Neapolská náměstí, ulice, paláce, ústavy. Jak už z názvu vyplývá, čtenář je obeznámen z neapolskými budovami. V této kapitole jsem našla spojitost mezi Polákem a Čapkem, je zde totiž užit výčet řemesel, stojí zde slovo za slovem označující nějaké řemeslo, což je v Čapkových fejetonech časté (a nejde samozřejmě pouze o řemesla): „Jaké

¹¹ Neruda, J., *Obrazy z ciziny*, nakladatel F. Topič, Praha 1909, str. 229

¹² Neruda, J., *Obrazy z ciziny*, nakladatel F. Topič, Praha 1909, str. 234

tu množství řemeslníků klepajících, řežících, cinkajících, sekajících, tlukoucích, kteří všichni na veřejné ulici pod širým nebem práci konají, jaký hluk od rybářů, zahradníků, koláčníků, pekařů, melouníků, vodařů, hokyní, kukuryčníků, ořechářů, šátkářů, tkanečníků, nitníků, smrkovníků, špendlíkářů a na sta jiných malých obchodníků, ...¹³

Dalšími kapitolami jsou Povaha Neapolitánů, Svatý Január, kde se Polák zabývá patronem Neapole a dnem, kdy se tento patron uctívá. Dále se Polák věnuje neapolským ženám či stravě, typické pro tuto oblast. Do kapitoly Neapol je přidán Závěsek, který vystihuje stránky života prostředí, což je u Nerudy a Čapka hlavní náplní fejetonů. Tento Závěsek tvoří jakýsi odlehčený přídavek k vážné zprávě, kterou nesly předchozí podkapitoly.

Ostatní fejetony přiblížím už jen zkráceně, neboť si myslím, že Neapol nám předvedla již dostatečný obraz o Nerudových fejetonech. Druhý fejeton nese název Mrtvé město, což samo o sobě může čtenáři vnuknout myšlenku, o jaké místo jde. Mrtvým městem nazval Neruda Pompeje, které také navštívil roku 1870. Opět zde nejde pouze o informace zachycující památky, Neruda zde popisuje bezmoc člověka vůči přírodním živlům, neboť připomíná katastrofu, která Pompeje postihla. Díky autorovým znalostem si může čtenář představit, jak v Pompejích probíhal každodenní život, než došlo k výbuchu sopky. Neruda například zachycuje Pompejanův pobyt v lázních, pozastavuje se nad nápisy, které se dochovaly na zdech: „Venuši zlomím žebra a boky ji zmodřím. Může-li milá srdce z prsou vyrvat, proč bych já nemohl bohyni roztlouci alespoň hlavu.“¹⁴

Při čtení fejetonu s názvem Římské elegie, také z roku 1870, vystane jistě čtenáři úsměv na rtech, neboť zde Neruda humorně poukazuje na církevní výdobytky, čímž také skrytě vyjadřuje svůj názor na římskou církev. Papeže Pia IX. nazývá humorným, neboť papež se označil za neomylného a pomocí odpustků zpoplatnil schody, kde se uchovává originál obrazu sv. Lukáše. Schody byly ale zpoplatněny tak, že by to věřící do konce svého života nebyl schopen splatit. Neruda na to reaguje slovy: „Příští papeži budou mít ale práce, aby vtípem Pia překonali. Snad to půjde. Místo svatého ducha sestoupil na Řím už humor. Snad již několikátý papež po Piovi IX. vyspekuluje dogma nové, například, že byl Pius IX. neposkvrněně počat!“¹⁵ Myslím, že toto je dostatečný důkaz toho, že Neruda reagoval na aktuální témata své doby a vtípně je komentoval. V tomto fejetonu se setkáváme s Římem podobně jako u Neapole, zde také Neruda začíná ránem a končí večerem.

Další fejeton, Benátská zrcadla, je z roku 1868. Neruda trefně nazývá Benátky starcem mezi městy, vzpomíná totiž na minulou slávu a atmosféru Benátek, která dnes na cestovatele dýchá pouze ze zbytků. Neruda se zde pozastavuje u náměstí sv. Marka, které opět popisuje v jeho denním koloběhu.

¹³ Polák, M. Z., Cesta do Itálie, nakladatelství Odeon, Praha 1979, str. 192

¹⁴ Neruda, J., Obrazy z ciziny, nakladatel F. Topič, Praha 1909, str. 245

¹⁵ Neruda, J., Obrazy z ciziny, nakladatel F. Topič, Praha 1909, str. 255

Podobným způsobem jako předešlá města je zachycen také Terst, též z roku 1868. Nad Nerudovými fejetony si ale čtenář nepřipadá, že jsou zachycovány stejnou metodou, naopak se nad dílem baví a zároveň poučuje o italských způsobech, zvyklostech, o tamější atmosféře, o místech, které lze navštívit.

Posledním fejetonem je Přímořská elegie – Miramare. Jak už název sám napovídá, půjde o nějakou žalostnou zprávu, o žalozpěv. Je zde poutavě zachycena krajina kolem letohrádku Maxmiliána, který zde zahynul. Tento fejeton je velmi krátký, je opravdu jakousi elegií nad nešťastným místem.

Čapkovy a Nerudovy fejetony jsou opakem Polákova cestopisu, čtou se snadno, jedním dechem, při četbě ubíhá stránka po stránce, aniž by čtenář měl pocit zdlouhavosti. Oba autoři dokáží čtenáře přenést do místa dění, např. na Neapolskou ulici. Nejde jim o vypsání historie, ale poukazují na soudobý život, který se v Neapoli odehrává den co den. Navíc jejich fejetonům nechybí vtip, což je také značným oživením.

Čapkovy cestopisné fejetony

Zde se budu snažit podrobně rozebrat Čapkovy fejetony, poukázat na jejich rysy, jazyk apod. Zároveň zde budu uvádět ukázky, abych na nich dokázala své myšlenky. Knihy fejetonů jsou řazeny za sebou tak, jak vycházely.

Italské listy

Nejdříve se zmíním o všeobecných informacích o Italských listech, poté se pokusím prostoupit do jejich hloubky. Italské listy zpočátku vycházely v Lidových novinách, až poté vyšly knižně, ostatně jako všechny Čapkovy fejetony. Čapkova cesta do Itálie začala 17. dubna a skončila 8. června 1923. Čapek si na svých cestách nevšiml pouze významných míst a památek, ale tvrdí, že se má na tomto světě vidět všechno, tedy i věci běžné: „vlezl jsem, kam se dalo, třeba hodným lidem na chodbu, někdy jsem se díval na památky nejslavnější a někdy jen na děti, na staré babičky, na lidskou bídu a radost, na zvířata nebo lidem do oken“¹⁶

Listy nejsou průvodcem po Itálii, proto si můžeme všimnout, že některé kapitoly mají názvy obecné, jako např. Moře, Kostely, Podzemní města apod., nejde pouze o významná místa, která by měl návštěvník Itálie shlédnout. Čapek se v rámci fejetonů zamýšlí nad otázkami životní filosofie, často se setkáváme s jeho subjektivním dojmem, ale přesto zde zpozorujeme jeho odborné vědění a historický přehled.

Než se pustím do rozebírání knihy, chtěla bych upozornit na to, že Čapek neměl žádný předběžný plán, podle kterého by své putování po Itálii řídil. Návštěvy italských míst byly inspirovány Čapkovou náladou a chutí. Už z charakteristiky Čapkovy povahy nám musí být jasné, že neobjížděl pouze místa proslulá svou historií, kterých je v Itálii mnoho, ale byl zaujat spíše životem Italů, všímá si lidí, dětí, zvířat, pouličního ruchu, zajímá ho přítomnost, nejen slavná italská minulost. Nechci však tvrdit, že by se Čapek o historii nezajímal, naopak z jeho fejetonů můžeme vycítit jeho znalost dějin. Ale dějiny nejsou v jeho fejetonech na prvním místě, je to naopak doba, kterou Čapek v Itálii sám prožil. Z jeho fejetonů tedy srší rozvernost a hlučnost obyvatel Apeninského poloostrova, z Čapkových popisů měst si čtenář dokáže živě představit typickou italskou ulici, kde se to hemží dětmi i dospělými, v oknech plápolá vyprané prádlo a sem tam obraz doplní opadaná omítka. Myslím, že přesně takhle by měly vypadat reportáže, přesně takto se čtenář nejlépe seznámí s popisovanou zemí, přičichne k její atmosféře, k jejímu navyklému chodu. Kdyby četl pouze o památkách, viděl by Itálii

¹⁶ Buriánek F., Karel Čapek, vydal Československý spisovatel, Praha 1995

velmi zkresleně, Čapek dokázal odkrýt svým čtenářům pravou tvář soudobé Itálie.

Čapek se neostýchá přistoupit k negativní kritice, čehož si můžeme všimnout hned v kapitole Benátky, kde své postřehy a zážitky rozděluje do dvou oddílů: „Co se mi nelíbilo“ a „Co se mi líbilo“. Jen co se začteme do první části, máme úsměv na rtech. Kdo by čekal, že Čapek v kapitole Benátky zmíní Československo? Ale je tomu tak. Na prvním místě v oddílu „Co se mi nelíbilo“ stojí Československo, neboť Čapkovi na hranicích odebrali „akreditiv“. Tuto událost komentuje takto: „Jsem tvrdohlavý člověk; jel jsem nazdařbůh bez akreditivu dál, klna republice, starému Rakousku a tomu oholenému pánovi na hranicích.“¹⁷ Hned na této větě mne zaujalo, že vedle republiky a starého Rakouska Čapek uvedl pána na hranicích. Vedle takových slov jako je republika a Rakousko postaví celkem „bezvýznamného“ pána. Navíc pána OHOLENÉHO, už to, že Čapek užil tohoto adjektiva, mi přišlo vtipné. V takové situaci přece vůbec nezáleží na tom, jaký pán byl, Čapek nám tímto postřehem prozrazuje svůj smysl pro detail. Užití tohoto přídavného jména větu obohatilo, bez tohoto slova by vyzněla úplně jinak, rozhodně ne tak působivě.

Čapek ve svém „výčtu“ toho, co se mu nelíbilo také vtipně uvádí: „Novomanželé vůbec bez udání důvodu.“¹⁸ Touto větou nám přiblížil jeden z hlavních rysů Benátek, i když se to na první pohled nemusí zdát. Někomu může přijít, že novomanželé a Benátky nemají mnoho společného a mnohý pisatel fejetonů či reportáží o Benátkách by je ani do svého textu nezařadil, ale Čapek svou větou o novomanželech zachytil přesně atmosféru Benátek, vždyť právě do Benátek míří spousta milenců a novomanželských párů a proplovají mezi historickými domy na loďkách gondoliérů. A zřejmě jich tam bylo tolik, že to Čapkovi připadalo až nesnesitelné. Člověk, který nikdy nenavštívil Benátky, si tak může představit ulice s cukrujícími milenci, což je jedna z typických známek tohoto města.

Už z této věty, které jsem se v předcházejícím odstavci věnovala, lze vypožorovat, že Čapek vše přibližuje z pohledu obyčejného člověka, kterého zaujmou nejrůznější věci a nemusí to být nic honosného, velkolepého, ale věci naprosto běžné, které se mohou zdát na první pohled nezajímavé, ale dohromady tvoří celek, jenž dodává místu jeho charakteristickou atmosféru. Čapek si zde všímá např. velkého množství koček či spletitých uliček.

Přečteme-li si Čapkovy fejetony, setkáme se s inteligentním humorem, řekla bych, že je to takový nenápadný, jemný humor, který dokáže nenásilně a spontánně vykouzlit úsměv na rtech, aniž by si toho čtenář všiml. Pozorujeme zde hru se slovy, vtipná přirovnání, nejrůznější metafory apod. Příkladem poslouží tato věta: „Ty lepší jsou široké (myslí se ulice) celý metr a tak

¹⁷ Čapek, K., Italské listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 11

¹⁸ Čapek, K., Italské listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 11

dlouhé, že se do nich vejde kočka i s ocasem.“¹⁹ Nalezneme zde i paradoxy, které ale také vyzní vtípně: „Tedy benátské ulice mi rozhodně připomínají Orient, patrně proto, že jsem nikdy v Orientě nebyl.“²⁰ Čapek dokáže najít slovo, které danou větu jako by ještě podtrhne, zvýší její význam. V této větě je to slovo *ROZHODNĚ* – Benátky Čapkovi *ROZHODNĚ* připomínají Orient. Jestliže by tuto větu řekl člověk, který Orient navštívil, nebylo by na ní nic neobvyklého a slova rozhodně bychom si vlastně ani nevšimli. Ale že tohoto slova užije Čapek, který v Orientu nikdy nebyl, stává se toto slůvko náhle zajímavým. Slůvko *ROZHODNĚ* paradox, jenž se ve větě objevuje, ještě znásobuje. Právě toto slovičkaření dodává fejetonům jejich typicky „čapkovskou“ charakteristiku, je kořením textu, který teprve tak dostává správnou příchut’.

Při čtení kapitoly Padova a Ferrara jsem měla pocit, že jsem se příliš nedozvěděla o podobě těchto měst, ale zato jsem pocítila čtenářský zážitek, když jsem se ponořila do Čapkova zachycení rozdílu mezi románským slohem, gotikou, renesancí a barokem či při vyličení Čapkových pocitů z umělců jako je Donatello. Čapek to není popis míst, to je osobité zachycení vlastních zážitků, pocitů a dojmů z daného místa. Čtenáři autor sdělí to, co ho samotného zaujalo a nemusí to být zrovna z cestovatelského hlediska důležité. Čapek ale své zaujetí podá tak, jako by právě tato zpráva byla pro čtenáře nezbytně nutná a naprosto se hodící do cestopisných fejetonů. Tyto skutečnosti zde nejsou uváděny jako překvapivé, čtenář je čte tak, jako by se v cestopisných fejetonech objevovaly naprosto běžně, jsou do textu zasazeny nenásilně. Je to například Čapkovo setkání s italským vínem: „...varujte se na svých cestách po Itálii takzvaného vina de paese. Je laciňoučké, napohled nevinné a podává se vám v lahvích, jejichž kubický obsah na první pohled rozhodně podceníte. Když je pak zprovedíte ze světa – je totiž náramně dobré – vstoupí do vás jakýsi zápal, bojovnost, zpěvnost, nadšení a podobné city.“²¹ I v této historce s vínem nalezneme příklad toho, že se Čapek nedrží popisu navštíveného místa, ale že napíše to, co ho napadne a co uzná za vhodné do svého fejetonu zařadit. Čapek i ve fejetonech, které se mají týkat navštívených míst, nalezne prostor pro své myšlenky, názory a filosofování o životních věcech, problémech, které nemají souvislost s daným místem, ale přesto do fejetonů zapadají.

Kapitola Ravenna a San Marinome mne opět pobavila, je zkrátka typicky „čapkovská“. Autor zde zachytil jako obvykle to, co viděl – v tomto případě to byly mraky a mlha. Čapek by jistě se svými znalostmi a důvtipem dokázal zachytit tato města, i kdyby je znal pouze z obrázků a popisů, ale proč by to dělal, když tam za jeho pobytu viděl pouze mlhu. Počasí vždy ovlivní náš pocit z místa, které navštívíme – je-li slunečno, místo se nám zdá být

¹⁹ Čapek, K. *Italské listy*, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 12

²⁰ Čapek, K. *Italské listy*, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 12

²¹ Čapek, K. *Italské listy*, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 15

nádherné, je-li deštivo, náhle se z nádherného místa stává místo pusté, pošmourné a smutné, místo, které v nás vyvolává negativní pocity. Snad i proto Čapek píše o mlze a mracích, nezachycuje města, která by v tomto počasí vypadala jinak než by ve skutečnosti měla.

Čapkův jazyk to je karneval slov, synonym, obrazů, metafor, přirovnání, personifikací atd., příkladem může být věta: „Siena, to je takové neobyčejně milé malé město, sedí na třech kopečkách a usmívá se, ať mu stéká po zádech vlahý déšť, nebo ať svítí slunce.“²² Čeho si zde můžeme všimnout? Najdeme zde aliteraci: „milé malé město“, personifikace: „sedí na třech kopečkách a usmívá se“, zdobnělina: „kopečkách“ – ta ještě znásobuje příjemnou atmosféru věty. I další slova Čapek volil tak, aby navodil malebnou atmosféru Sieny – sedí na třech kopečkách a usmívá se – zní jemněji, příjemněji než například: stojí na třech kopcích a směje se, jsou to jen drobně pozměněná slova, neposunují sice význam, ale navodí zcela jinou atmosféru a představu. Tato věta zní, řekla bych, nějak tvrdě oproti větě Čapkově. Jeho fejetony jsou uměleckým dílem, které budou číst i další generace po nás, tato ukázka byla, myslím, dostačujícím důkazem.

Čapek bez obalu napíše, že tak opěvovaná města jako jsou Řím a Neapol, ho nijak zvlášť nezaujala. Jsme opět u toho - Čapkovi vůbec nejde jen o památky a historii, ale je pro něj přednější to, jak město vypadá ve chvíli, kdy ho navštívil. Vidět Neapol a zemřít... Tato slova pro Čapka neplatí. Zaujalo mne, jak Čapek trefně postihl rozdíl mezi pohledem na Neapol z dálky a přímým kontaktem s Neapolí. Z dálky je město krásné, vidíme ho spolu s mořem a azurovou oblohou, ale vejdemo-li do ulic města, jeho krása se najednou rozplyne – náhle nás obklopuje typický italský povyk, nad hlavami se nám plácá rozvěšené prádlo atd., Čapek tuto skutečnost komentuje takto: „Budiž po pravdě řečeno: s krásou Neapole to je tak trochu švindl. Neapol není krásná, pokud se na ni nedíváte zdálky.“²³

Ve fejetonu Palermo musí každého zaujmout Čapkovo líčení tamního ovzduší. Setkáváme se zde s Čapkovou představivostí, fantazií, obrovskou slovní zásobou, je to tok slov, ale takový, který dává smysl a přináší čtenáři smyslový vjem, v tomto případě čichový: „Smíchejte jasmín, shnilou rybu, kozí sýr, žluklý olej, lidský výpar, dech moře, oranžovou silici a kocouří zápach a máte desetkrát zředěnou představu toho, co se dýchá v takové přístavní ulici. A nezapomeňte na dětské plínky, hnijící zeleninu, kozí bobky, tabák, prach, dřevěné uhlí a pomádu. Přidejte ještě trouchnivinu, splašky, mokré prádlo a přeškvářený olej. A ani to nestačí. Je to nevyjádřitelné.“²⁴

Ještě jednou zmiňuji, že Čapkovy fejetony nejsou záplavami památek, přírodních úkazů a informací o nich. Čapek sám v kapitole Od Palerma po Taorminu přiznává, že by mohl více pohovořit o antických památkách, ale že

²² Čapek, K. *Italské listy*, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 21

²³ Čapek, K., *Italské listy*, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 28

²⁴ Čapek, K. *Italské listy*, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 32

si raději užívá síly okamžiku, opět mohu uvést příklad: „...bílý polední úpal v řeckém divadle, kdy po sedadlech běhají překrásné zelené ještěrky.“²⁵ Čapek by se mohl rozepsat o antickém divadle, jeho stavbě a inscenacích samotných, o hercích a kostýmech apod., ale neudělá to, raději nám sdělí svůj momentální dojem. Využívá atributy, pod kterými si vždy dokáží představit daný okamžik. Pripadá mi, že polední horko vnímám úplně stejně jako Čapek, že všichni máme podobné pocity, ale nedokážeme je vyjádřit, Čapek to na rozdíl od nás dokáže bravurně, umí nalézt slova, která tento dojem dokonale vyjádří: „bílý polední úpal“ je pro mne dokonalé zachycení slunečního horkého poledne.

Ve fejetonu Janov a Milán nalezneme příklad Čapkovy výborné fantazie, přirovnává zde janovský přístav ke kravínu, „kde železné a dřevěné krávy jedna přes druhou bučí, pouští vodu, přežvykují uhlí a železo, tlačí se, funí, přešlapují, cpou se...“²⁶ Myslím, že málokoho by napadlo přirovnat loď ke kravám, ale po přečtení Čapkova fejetonu to na mne působilo jako dokonalé přirovnání, opravdu jsem si dokázala v hlavě loď představit jako stádo krav. Navíc Čapek používá slova, která u mne vyvolávají pocit a představu těžkosti – jsou to slova jako bučí, přežvykují, tlačí se, funí, cpe se. A loď jsou těžkopádné, mohutné, stejně tak jako slova, která Čapek použil.

V kapitole Moře Čapek zachycuje, jak už vyplývá ze samotného titulu, moře, při jeho popisu si hraje s barvami. Při čtení těchto vět mi hned vyvstal na mysl Neruda se svými popisy moře.

Opět zde musím poznamenat, že Čapek zachytil vjem, který jsem nikdy nedokázala popsat slovy, nemohla jsem najít ta správná slova, která by pocit dostatečně zachytila. Ale Čapkova slova svůj účel plní skvěle: „krakatice – ohavné chrchle a slizy.“²⁷

Anglické listy

Otevřme mapu a prstem z Itálie zameríme z kontinentu na Ostrovy - do Anglie. Právě sem totiž také zamířil Karel Čapek. Tak tedy Anglické listy. Anglie nebyla českému čtenáři tak blízká jako Itálie, o níž si již mohl najít spoustu informací u jiných autorů. Anglie je však v češtině ještě málo popsána a Čapek Čechy seznamuje s úplně novou zemí. Čapek navštívil Anglii roku 1924, přesněji od 27. května do 27. června. V Anglii byl Čapkovi průvodcem a pomocníkem Dr. Otakar Vočadlo, který pracoval ve slovanském ústavu při londýnské univerzitě. Právě skrze osobu Dr. Vočadla si Čapek svou cestu zajišťoval, jako důkaz toho bych zde uvedla Čapkův dopis určený panu Vočadlovi:

V Praze 5. května

²⁵ Čapek, K., *Italské listy*, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 33 - 34

²⁶ Čapek, K., *Italské listy*, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 48.

²⁷ Čapek, K. *Italské listy*, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 51

Drahý pane,

psal jsem Vám a nevím, došel-li Vás můj dopis; nedočkavě čekám Vaši odpověď. Prosil jsem Vás, abyste mi laskavě zajistil nějaké přístřeší asi do 5. června; přijedu asi prvního, ale psal jste mi, že budu hostem klubu, bohužel ani to nevím zcela jistě a za 14 dní už vyjedu, abych navštívil Holandsko. Jsem tedy ve velkých nejistotách, dostanu-li v době výstavy nějaký pokoj.

Dále jsem se Vás ptal, mám-li s sebou vzít smoking nebo stačí-li frak a obyčejné šaty, abych s sebou nemusel tuze mnoho tahat. Poradte mi, dobroději, ale prosím obratem.

Dále, já nevím co všechno ještě má vědět mladý muž, který jede do Anglie. Čekám na Váš dopis jako na paprsek ve tmách. Neopouštějte mne!

Těším se na shledání s Vámi a přivezu Vám Krakatit.

Srdečně Váš

Karel Čapek

Jaká je adresa Vašeho bytu, abych Vás po příjezdu mohl navštívit? ²⁸

Otakar Vočadlo po svém návratu do Československa (počátek 30. let) navštěvoval páteční besedy u bratří Čapků, jak v malostranském bytě, tak později ve vile obou bratří. Vočadlo tedy poznal Čapkovi přátelé, ale i rodinu. Po smrti Karla Čapka dále navštěvoval besedy, tentokrát ale u manželů Přikrylových, které byly jakousi obrodou „pátečníků“.

Vraťme se ale zpět ke knize Anglické listy. Na první pohled si můžeme všimnout rozdílu mezi Italskými a Anglickými listy, aniž bychom je četli, Anglické listy jsou totiž zpestřeny o autorovy kresby. Je tedy znatelné, že Čapek zde klade větší zřetel na zrak, než tomu bylo dříve. Kdybych měla celkově charakterizovat Anglické listy, řekla bych, že Čapek věnuje pozornost přírodě, osobité podobě cizí země a životnímu stylu i charakteru jejích obyvatel. Objevuje se zde i lyrismus, hlavně v pasážích, kde autor popisuje přírodu, například skotská jezera.

Když jsem dočetla Anglické listy, první věta, kterou jsem si zapsala, byla tato: Chcete-li se poučit, informovat se o anglických památkách, historii a podobně, sáhněte po odborné knížce či turistickém průvodci, ale nikoli po fejetonech Karla Čapka. U něj jde totiž spíše o čtenářský zážitek, pocit krásy z jeho jazyka. Nechci říci, že byste nezískali žádné informace o „Ostrovech“, to ne, ale Čapkovy fejetony nejsou přednostně založeny na informacích o zemi, jde spíše o pocity, názory autora na danou zemi. Po Čapkovi a jeho fejetonech rozhodně sáhněte, pokud je vaším cílem pobavit se či si představit běžný život obyčejného Angličana. Zmínila jsem se o pobavení a tady je důkaz: „A v noci se tu milují kočky stejně divoce jako na střechách Palerma, přes všechny pověsti o anglickém puritánství. Jen lidé jsou tady tišší než jinde, mluví spolu jen napůl huby a koukají, aby už byli doma.“²⁹ Čapek podá

²⁸ Vočadlo O., Anglické listy Karla Čapka, nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1975, str. 82

²⁹ Čapek, K., Anglické listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 69

čtenáři informace o charakteru anglických obyvatel, ale tato informace není strohá, je zaobalená do okrasného papíru, který je tvořen slovy a jako by mašli na tomto balíku tvoří věta o londýnských kočkách, která větě dodá vtíp a peprnost. Vedle vtípu si můžeme nejednou všimnout, že Čapek využívá obrazů, které bychom v některých fejetonech jen marně hledali, jsou jimi například metafory, navíc Čapkovi metafory jsou originální a výstižné, naprosto pokryjí to, co chce Čapek vyjádřit. Tyto metafory jsou jedinečné, ale porozumí jim naprosto každý, i když nemusí ocenit jejich použití. Ale pochopí, co chce autor říci, což rozšiřuje okruh čtenářů Čapkových fejetonů. Jako příklad takové metafory bych uvedla tuto větu, kde Čapek nazývá ulici lokálem: „Tady ulice není ten nejzajímavější lokál, kde vás potká tisícera podívaná a promluví k vám tisíc dobrodružství, lokál kde lidé pískají nebo se perou, hlučí koketují, odpočívají, básní nebo filosofují, chodí na stranu a užívají života a dělají vtípy nebo politiku a shlukují se do dvojice, trojice, v rodiny, v zástupy nebo v revoluce.“³⁰ Takových vět jako je tato, najdeme ve fejetonech více, jsou to věty, které povyšují Čapkovy cestopisné fejetony na literární díla. Nalezneme zde metafory (ulice – lokál), personifikaci (promluví k vám dobrodružství), lze si zde povšimnout stupňování, ale je to stupňování, které dokáže zaujmout, dokáže přilákat čtenářovu pozornost, má svůj vrchol, který už dál nemůže pokračovat. Navíc v tomto stupňování nenalezneme slova patřící do jedné skupiny, naopak jsou to slova naprosto různá a Čapek je dokáže spojit (dvojice, trojice, rodina, zástup, revoluce). Čapek má bohatou slovní zásobu, jen si všimněme, kolik slov ho napadlo ve spojitosti s ulicí, jen kolik použil sloves. Čapek snad ani nepopisuje, on dokáže ulici přenést na papír, čtenář se najednou na ulici ocitá, i když ve skutečnosti sedí ve svém bytě, v oblíbeném křesle a teplácích. Kromě této věty o ulici – lokálu bych uvedla ještě malý úryvek z fejetonu Jezerní oblast, který také potvrzuje slova, která jsem zde napsala, dokazuje vysokou úroveň Čapkových fejetonů: „západ česal kadeřavé vlnky zlatým hřebenem“³¹ Toto jsou slova hodící se pro poezii a ještě znásobují to, co jsem již napsala o Čapkových fejetonech jako literárních dílech.

Zaujalo mne, jak Čapek dokáže důležité informace zakomponovat do celkového toku textu, jsou tam zasunuty nenásilně, není na ně nějak zvlášť upozorňováno. Je to například oblačnost, která je pro Anglii typická, Čapek tuto skutečnost nikterak „nevypíchne“, ale zasadí ji do textu tak, aby čtenář o informaci nepřišel, ale zároveň tak, aby na něj z celého odstavce nevykukovala a ostatní by bylo spíše kulisou. Jako příklad mohu uvést: „Je mi jednou záhadou, že si nepletou cestu, ačkoli se většinou neřídí podle hvězd, vzhledem ke zdejší oblačnosti.“³²

³⁰ Čapek, K., Anglické listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 59

³¹ Čapek, K., Anglické listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 123

³² Čapek, K. Anglické listy vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 70

Po přečtení fejetonu Traffic mne napadlo, co by Čapek asi napsal o dnešní dopravě, jeho zděšené zachycení anglického metra vystihovalo urychlenou dobu, dnešní svět je však ještě mnohem rychlejší, více hektický a snad i odcizenější. Ne snad, určitě, vždyť kolik dnes napíšeme opisů vlastní rukou, kolik přání vyslovíme vlastními ústy? Vše za nás řeší SMS zprávy a email. Ale to jsem od dopravy, která je tématem fejetonu, odbočila. Nicméně ale také toto souvisí s rychlým životním stylem. Bylo by zajímavé přečíst si Čapkův fejeton o dnešním světě. Čapek už ve svém fejetonu zachytil atmosféru rychlého, moderního světa, atmosféru, která alespoň pro mne, není příjemná, je chladná, neprostupná. V tomto fejetonu najdeme slova jako *zasklené haly, mřížové klece, předoucí auta, náklady, ambulance, motorovi sloni* a podobně. Myslím, že mnoho z nás se ztotožní s těmito Čapkovými slovy: „Člověk se cítí jako zvětšená bakterie.“ Spojení „zvětšená bakterie“ mne velmi zaujalo, představíme-li si velkoměsto z výšky, lidi v něm opravdu vypadají jako bakterie, které se zmitají sem a tam. I slovo „bakterie“ je výstižné, je to slovo, které nevyvolává příjemné pocity, naopak působí negativně, a přešně toho chtěl Čapek dosáhnout, tak se totiž on sám skutečně cítil.

V Čapkových fejetonech najdeme věty, které by se někomu mohly zdát nepodstatné, ale právě tyto věty přidávají textu na krásu, dodávají „šmrnc“, navíc nám hodně vypovídají o Čapkově povaze, ve fejetonu Traffic to byla věta: „Zato však jsem potkal jediného člověka, který si hvízdal, bylo to na Cromwel Road, a byl to černocho.“³³

Čtenář v Čapkových fejetonech občas nalezne něco jiného, než by byl očekával, mně se to tedy stávalo. Například u fejetonu Hyde Park, nechci říci, že bych byla fejetonem zklamána, ale přece jen jsem očekávala, že se vše bude točit kolem tohoto parku, avšak opak byl pravdou. Čapek se totiž zabýval hloučky, které se v tomto parku schází, jak tato shromáždění probíhají, co se zde probírá atd. Na druhou stranu Čapek zachytil věc, která je zde nejtypičtější a která bude návštěvníka parku obklopotat na každém kroku.

I v Anglických listech nalezneme Čapkovo filosofování, ale je srozumitelné, jasné a přitom má hloubku. Čapek zde přemítá o lidské dokonalosti, přičemž zde obdivuje jak člověka pravěkého, který si dokázal vytvarovat kámen, jak potřeboval, tak člověka dnešního, moderního – například malíře. Z Čapka číší lidskost, kdybychom všichni znali autorovy myšlenky a řídili se podle nich, možná by byl svět jináčí, jaksi mírumilovnější, jednu takovou myšlenku bych zde uvedla. Čapek se zamýšlí nad tím, jak je možné, že se staví honosné domy, ve kterých se pak prodává různé zboží, a lidé přitom žijí v chudých domech, jak je možné, že košile mají místo v těchto honosných domech a lidé bydlí v malých špinavých stěnách.

³³ Čapek, K., Anglické listy vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 74

Jak se Čapek cítil nesvůj v Londýně, tak byl okouzlen anglickým venkovem. Odvolává se zde ke svému sedláckému původu, vede zde pomyslný dialog se strýčkem o tom, jak vypadá zemědělství v Anglii. Zde se projeví Čapkovy zahrádkářské zájmy.

V kapitole Terra hyperborea mě zaujala Čapkova slovní hříčka: „a původní chýše vypadají tak předhistoricky, jako by je stavěli nebožtíci Piktové, o nichž jak známo, není známo nic.“³⁴ Čapek si uměl hrát se slovy, jako by to byla skládačka, kde lze kombinovat různé možnosti.

Čapek dokáže pomocí výčtu slov podat dokonalý obraz kraje, jak jsem se mohla přesvědčit v kapitole Severní Wales: „Wales je země hor, pstruhů, výletníků, černých krav, bridlice, hradů, dešťů, keltského jazyka.“³⁵ Slova jsou za sebou řazena bez souvislosti, přesto nám dohromady vymalují krajinu. Toť Čapkovy umění.

Listy o Irsku, se kterými se zde setkáme, musí zaujmout snad každého, v podstatě nic zde o Irsku totiž není. Nikdo se snad na Čapka nemůže zlobit, že název je tak trochu zavádějící, u fejetonu se totiž čtenář pobaví, má v sobě kouzlo jako všechny ostatní fejetony. Proč vlastně Listy o Irsku nejsou o Irsku? Od této cesty Čapka každý zrazoval, dokonce v knihupectví nesehnal průvodce, a tak napsal: „I budu se povždy s láskou a radostí dívat na mapu Irska: Hle, země, s níž jsem roušky nesňal.“³⁶

Ve fejetonu Poutník si všímá lidí, Čapek popisuje Angličany podle odpozorovaných zkušeností a zachytí zde i typické anglické několikastránkové romány: „...Bělovlasá lady by odložila čtyřstránkový román, aby se na tebe pěkně podívala sivýma a doposud mladýma očima.“³⁷ Můžeme si všimnout, že Čapek zmínil i vnějškový popis Angličanů, respektive starších Angličanek: „sivé dosud mladé oči“. Čapek tento rys zasadí nenásilně do kontextu, stejně tak jak to udělal s denně se holícími gentlemany. Navíc v tomto fejetonu čtenářovo srdce zaplesá nad škálou slov, které Čapek použil v souvislosti se srstí: „Příroda má tu sklon k neobyčejné huňatosti, obrůstání, kosmatosti, vlnatosti, ježatosti a všeho druhu chlupů, tak například angličtí koně mají celé trsy a třapce chlupů na nohou, a angličtí psi nejsou nic jiného než směšné balíky čupřin. Jen anglický trávnický a anglický gentleman se denně holí.“³⁸ Čapek je trpělivým pozorovatelem, jak můžeme vyčíst z této krátké ukázky. Kterého návštěvníka Anglie by zaujala srst zdejších zvířat? Už nemluvě o tom, že by to některý turista zaznamenal na papír, Čapek to udělal a navíc do tohoto poznatku dokázal zakomponovat vtípnou pointu o stále upraveném trávnicku a gentlemanovi, čímž čtenáři odkryl další rysy Anglie.

³⁴ Čapek, K., Anglické listy vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 117

³⁵ Čapek, K., Anglické listy vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 131

³⁶ Čapek, K., Anglické listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 134

³⁷ Čapek, K., Anglické listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 145

³⁸ Čapek, K., Anglické listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 143

Ve fejetonu Útěk je skvělé srovnání Kontinentu s Anglií, je naprosto znatelné, že Čapek miluje atmosféru Evropy, která se liší od klidné „povahy“ Anglie. Toto srovnání je opět bohaté na slova, je až udivující, jaké vlastnosti Čapek u Evropy našel. Po přečtení a prvotním překvapení nad těmito vlastnostmi si uvědomíme, že s tímto charakterem Evropy musíme naprosto souhlasit, a podíváme se, že jsme si těchto rysů nevšimli sami již dříve: „Kontinent je hlučnější, méně ukázněný, špinavější, vzteklejší, prohnanější, vášnivější, družnější, zamilovanější, požívačný, bujný, hrubý, hovorný, nevázaný a jaksi míň dokonalý. Prosím, dejte mi jízdní lístek rovnou na Kontinent.“³⁹ Čapek tím ukončuje své Anglické listy. Ostrovy už jsou v nedohlednu a před sebou již vidí holandské břehy.

Fejetony mají v knize svůj řád, nejsou náhodně řazeny, jdou za sebou tak, jak se odehrávala Čapkova cesta. V rámci fejetonu Útěk (i název značí, že Čapek už Anglii opouští, ale zároveň toto slovo evokuje, že se Čapek těší zpět, že za sebou rád nechává anglické ostrovy) Čapek popisuje typického českého člověka: „Prvního, koho uvidím, bude obtloustlý a hlasitý člověk s viržinkou, člověk, projevující nějakou nespokojenost, cholerickejší, podrážděný, hovorný a se srdcem na talíři.“⁴⁰ Čapek zde vykreslil i některé negativní vlastnosti, přesto je mi člověk, který je zde zachycen, sympatický. Snad proto, že jsem také z Čech. V zakončení této knihy se Čapek obrací ke svému domovu, byl vlastenec – přirovnává Anglii k transatlantické lodi a Čechy k malému čadícímu parníčku: „Malý parníček toho tolik nepojme jako taková velká loď, ale haha, pane, může doplout stejně daleko nebo někam jinam. Záleží na mužstvu.“⁴¹ Sympatické, naděje dávají zakončení celé knihy.

Výlet do Španěl

Z deštivé Anglie spolu s Čapkem odjedeme do sluncem rozpáleného Španělska a to díky jeho Výletu do Španěl. Čapek po Pyrenejském poloostrově cestoval roku 1929. Jeho fejetony z této cesty vycházejí v Lidových novinách od listopadu 1929 do března 1930, knižně pak byly fejetony vydány v dubnu 1930 v Aventinu pod názvem Výlet do Španěl, osvětlený obrázky autorovými. Buriánek tuto publikaci charakterizoval takto: „Množství i funkce obrázků v textu zde napovídají, že zde jde hlavně o dojmy zrakové, o co nejnázornější a nejzřetelnější zachycení podoby této země.“ Dále pokračuje: „Výklad a popis jde od města k městu, od jednoho kraje ke druhému, autor se opakovaně pokouší zachytit charakter země, původy lidu, kultury, uměleckého bohatství, protože přírodní krásy i architektura a umění tu jsou v překypujícím bohatství. Mění se také vypravěčský styl Čapkův,

³⁹ Čapek, K., Anglické listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 151

⁴⁰ Čapek, K., Anglické listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 153 - 154

⁴¹ Čapek, K., Anglické listy, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 152

usiluje o enumeraci a paralelismus, chce vyjádřit právě to překypěné bohatství tvarů, barev, vůní, životní energie.“⁴²

Kniha počíná příznačně – cestou vlakem. Zde se čtenář pobaví nad tím, jak Čapek zachycuje „lezení“ na horní postel palandy. I z takovéto, řekněme, banální věci dokáže Čapek vykouzlit grotesku. V kapitole D.R., Blegique, France mě zaujal autorův nápad zachytit hlavní rysy těchto zemí pomocí toho, čeho si cestující může všimnout z okna jedoucího vlaku.

Připadá mi až neuvěřitelné, jak Čapek popisuje španělské ženy, temperament těchto žen jako by se objevil i v jejich popisu, přímo z Čapkových slov sálá a číší divokost. Zajímavé je zde také to, jak Čapek propojil salvu španělských slov, která všechna označují ženu, se slovy českými. Dokonalý popis, z kterého přímo cítíme charakter Španělek, zdá se být tím dokonalejší, že je tvořen ze substantiv a adjektiv. Nenalezneme zde sloveso: „Madamisolas, doncellas y muchachas, señoritas, madamos y señora, dueña, dueñas y dueñisimas, hijas, chiquitas y chiquirriticas s černýma očima za černou mantillou, s rudými rty, rudými nehty a černými pohledy stranou, jedinečné korzo, svítek dne všedního, demonstrační průvod lásky a flirtu, zahrada očí, alej věčného milostného čarování.“⁴³

Čapkovy fejetony se čtou příjemně, důvodem může být i to, že se v nich setkáme s navazováním kontaktů se čtenářem, přičemž toto oslovení působí domácky, což jistě působí na charakter celého díla, jako by bylo kamarádským vyprávěním, příkladem mohou být počáteční slova fejetonu Toledo: „To máte...“ V tomto fejetonu stojí za zmínku také to, jak Čapek nastiňuje prolínání kultur v tomto městě, jeho podání je jistě zábavnější než kterýkoliv výklad o historii tohoto města a navíc si myslím, že obyčejnému čtenáři zůstanou v paměti spíše slova Čapkova nežli odborná slova historiků. Samozřejmě se nedozvíme ani zdaleka tolik, co bychom našli v odbornějším článku, zato si užijeme Čapkovo čarování s jazykem: „Tedy můžete se zastavit co krok jako v muzeu, nebo můžete jít jako ve snách, neboť toto vše narobené tisíciletím, označené plamenným písmem Allahovým, křížem Kristovým, zlatem Inků, životem několikerych dějin, bohů, kultur a ras je nakonec něco fantasticky jednotného, co dějin a civilizací se vejde do tvrdé dlaně toledské skály.“⁴⁴ Ještě bych k tomuto úryvku dodala, že čtenář by měl vědět, proč se zde objevuje Alláh či zlato Inků, pak mu teprve Čapkovo zachycení přijde naprosto okázalé. Navíc zde můžeme demonstrovat Čapkovu znalost dějin.

Fejeton Posada del Langre je hrou se synonymy, jde o slovo *jazyk*, tedy jazyk, který je zdrojem našich chutí a jazyk jakožto dorozumivací prostředek mezi lidmi: „Každý národ má svůj jazyk, dokonce svůj mlsný jazyk.“⁴⁵ Čapek

⁴² Buriánek, F., Karel Čapek, vydal Československý spisovatel, Praha 1995

⁴³ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 177

⁴⁴ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 181

⁴⁵ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 185

v této větě upozorňuje na to, že jde o synonyma pomocí adjektiva mlsný, je na čtenáři, aby Čapkovu hru odhalil. Více je toto synonymum rozvedeno v úryvku: „Víte, vy Španělé máte s námi ledacos společného, například máte stejné č jako my a krásné jadrné rrr jako my a zdrobněliny jako my; a la salud de usted. Měl byste přijet k nám, pane Cervantes, připili bychom Vám pivem s bílou pěnou a nandali vám na talíř jiných krmiček, neboť každý národ má sice svůj jazyk, ale srozumí se u věcí dobrých a podstatných, jako je dobrá hospoda, realismus, umění a svoboda ducha“⁴⁶ Zde dochází k prolínání obou významů, přičemž na konci dojde k jakémusi úplnému propojení, kdy Čapek tvrdí, že chuť dobrého jídla dokáže zbořit jazykovou bariéru. Příkladem prolínání významů je také zvolání „a la salud de usted“ (na zdraví vám), které je spojeno s pitím, přičemž však toto zvolání navazuje na hledání spojitosti mezi českým a španělským jazykem. Dva tak rozdílné jazyky – románský a slovanský, přesto u nich Čapek najde něco, co je spojuje. Další příklad prolínání můžeme objevit v Čapkově pozvání, které je adresováno Cervantesovi – zve mistra španělské literatury a jazyka na mistrné české jídlo, na němž si pochutnají chuťové buňky jazyka.

Fejeton Goya ó el Reverso je dalším důkazem Čapkova umu dokonale zachytit pocit pomocí slov. Čapek tím přiblíží Goyu všednímu čtenáři bez odborných pouček a díky autorovu podání si člověk snadněji představí ráz obrazů tohoto malíře: „Řekl bych, že Goya obrací člověka naruby, dívá se do jeho nosních dírek a rozzelého chřtánu, studuje v křivém zrcadle jeho znetvořenou ohavnost.“⁴⁷ Čapek čtenáři odkrývá i svůj vlastní pocit, který v něm daný obraz, v tomto případě Goyovo zachycení inkvizice, vyvolá, je to tedy velice subjektivní: „Je to jako noční můra, jako skřek hrůzy a protestu. Nemyslím, že se tím Goya bavil: spíš se něčemu vztekle bránil. Měl jsem tísnivý pocit, že z toho historického inferna čouhají rohy katolického ďábla a kapuce inkvizitorů.“⁴⁸

Po tomto fejetonu následuje fejeton Y los otros (A jiní), myšleno jiní vedle Goyi. Tím bych chtěla poukázat, že Čapek často užívá španělštinu i v názvech svých fejetonů, dalšími příklady jsou: Rejas y patios, Mantillas atd.

V kapitole Andalusia se Čapek projevuje opět jako pozorovatel okolních všedních věcí: „Ale abyste věděli, andaluský sedlák nekráčí těžkopádně a ze široka jako náš, andaluský sedlák jede na oslíku, vypadaje nadmíru biblicky a legračně.“⁴⁹ A jako milovník rostlin a zahrady se Čapek projevuje ve fejetonu Rejas y patios, kde vyjmenovává nejrůznější rostliny, které zkrášlují okolí španělských domů. Čapek obdivuje a oceňuje domy, ve kterých vidí nejen dům, ale pravý domov, ze kterých cítí rodinnou atmosféru: „Domov a rodina. Všude na světě jsou domy a příbytky, ale na dvou koncích Evropy si zřídili

⁴⁶ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 1185 - 186

⁴⁷ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 192

⁴⁸ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 192

⁴⁹ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 197

lidé domovy ve zvlášť plném tradičním a poetickém smyslu. Jedno to místo je stará Anglie, zarostlá břechťanem, se svými krby, lenoškami a knihami, a druhé to místo jsou Španěly s krásně zamřížovaným pohledem do království ženina, do života rodiny, do živoucího srdce domu.⁵⁰ Je krásné a potěšující, jak Čapek chválí ženu za to, že právě ona dělá domov domovem a uznává, že to nejsou mladé hezké dívenky, ale naopak starší ženy: „Věřím, že krása domova je zvláštní a mocnou oslavou ženy, že hlásá její řád, velebí její důstojnost a obklopuje její trůn. Tím nemyslím tebe, okatá muchacho, nýbrž tvou maminku, starou a vousatou dámu ve slaměném křesle, na jejíž počest toto píši.“⁵¹ Čapek si zde hraje se slovem krásný, mluví o kráse domova, ale aby nedošlo k omylu, dodává, že okrasou tohoto domova není mladá Španělka, ale naopak „stará a vousatá dáma“, čímž je vytvořen kontrast.

V kapitole Giralda stejně jako ve fejetonu Toledo Čapek zachycuje prolínání kultur. Stojí za to uvést větu, kterou Čapek charakterizoval celé Španělsko a myslím, že velmi trefně. Musím opět dodat, že čtenář by měl mít povědomí o španělských dějinách, aby větu pochopil: „Ono to je jako s celým Španělskem: má to římské základy, maurský přepych a katolický smysl.“⁵² Také v tomto fejetonu narazíme na jakousi kritiku současnosti: „Tak vida zmůže-li se dnešní demokracie na nějaký palác, je to banka nebo obchodní dům. V dobách méně pokročilých to býval chrám nebo radnice.“⁵³ Líbí se mi zde užití spojení „v dobách méně pokročilých“, jde vlastně o paradox, byly to doby méně pokročilé, ale přesto stavěli chrámy nebo radnice, stavby okázalejší než dnešní moderní budovy, které často vypadají jako nic neříkající krychle.

Čapek – milovník rostlin – opět vystupuje ve fejetonu Jardines. Čapek jako by se mazlil s rostlinou, kterou popisuje, z jeho slov přímo sálá nadšení: „Kdybyste věděli, jaké to má listy! Listy lesklé a kožnaté, zpeřené jako pštrosí péra, vytesané jako palaše, vlající jako korouhve, říkám vám, oděla-li se Eva, kterýmkoliv z těchto lupenů, nebylo to ze studu, nýbrž z parádivosti a přepychu.“⁵⁴ Čapek se nemazlí jen s rostlinami, ale i se slovy, s jazykem. Je znatelné, jak pracuje jeho fantazie, rostlina mu navodí myšlenku biblického příběhu - Evy a jejího listu.

Corrida, podívána, o kterou mnoho z nás nestojí, neboť nám připadá krutá. I přesto Čapek corridu navštívil. Proč? Je to přece důležité pro poznání charakteru Španělů a také je to věc, jež s touto zemí neodmyslitelně souvisí. Corrida symbolizuje boj člověka s nebezpečným božstvem, neboť býk byl považován za posvátné zvíře. Čapek se chtěl s touto mytickou podívanou, která v sobě nese jistou hloubku, seznámit. Dokázal corridu podat jako tanec dvou nepřátel, jako rytířství a statečnost: „Poprvé v životě jsem viděl rytířství,

⁵⁰ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 204

⁵¹ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 205

⁵² Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 206

⁵³ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 209

⁵⁴ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 214

jak stojí v knize psáno: se zbraní v ruce, tváří v tvář smrti, s nasazením života pro čest hry. Lidi, nemohu si pomoci, něco na tom je, něco velikého a krásného.“⁵⁵ I fejeton Lidia Ordinarie je věnován corridě, Čapek zde detailně popisuje zápasy, které shlédli, odráží se zde jeho vypravěčské nadání, boje mezi člověkem a zvířetem mají spád, autor dokáže zachytit strach, vztek, útočnost, pocit vítězství, snahu zvítězit apod. „Boj může být krásný, ale strach, lidi, strach zvířete, stejně jako strach člověka, je zoufalá a ponižující podívaná.“⁵⁶ Tato věta, i přes možnou okázalost zápasů, poukazuje na krutost.

Fejeton Flamencos je zajímavý. Popis tance je zde totiž proveden zvláštním způsobem – Čapek seřadil slova, která ho asociativně ve spojení s tímto tancem napadla, podle abecedy a přidal k nim svůj komentář. Pomocí těchto slov je celý tanec představen čtenářům. Jaká jsou to slova? Alza!, Bailar, Brindar, Jantar, Castañuelas, Cikánky, Děti, Erotika, Fandanfo, Gitanos, Guitarra, Hija, Chiquita, Jota, Muy, Ola, Palmoteo, Rondalla, Zapatear, Žízeň. Španělská slova jsou efektivně prostoupena slovy českými.

Fejeton Tibidado mi připomněl zachycení Neapole v Italských listech, i zde totiž Čapek zachycuje Barcelonu nejprve z dálky a až poté nám představuje střed města.

Výlet do Španěl je zakončen myšlenkou, kterou bychom se měli všichni řídit, je v ní totiž obsažena tolerance vůči ostatním národům. Pokud budeme tolerantní, podaří se nám spatřit krásu, která vyplývá právě z rozdílů, které mezi národy existují. Vždyť jinak by byl svět příliš stereotypní, to si bohužel mnoho z nás neuvědomuje: „Hoši, když už se tak rádi vidíme, udělejme Společnost národů, ale hrome, ať jsou to národy se vším, co k tomu patří, každý s jiným chlupem a jazykem, se svými zvyky a kulturou, a je-li třeba, tedy spánembohem i se svým Pánem Bohem, neboť každý rozdíl je hoden lásky už proto, že rozmnožuje život. Ať nás spojuje všechno, co nás dělí!“⁵⁷

Obrázky z Holandska

Ze Španělska se přesuňme na území, které bylo v dřívějších dobách jeho součástí, tedy do dnešního Holandska, které Čapek navštívil při příležitosti jednání Penklubu v Haagu. Tyto fejetony vycházely novinově v roce 1931, knižně vyšly o rok později pod názvem Obrázky z Holandska. Zde bych se pozastavila. Čapek úmyslně do názvu umístil slovo obrázky, neboť fejetony jsou doplněny jeho kresbami, které čtenáři přibližovaly popisovanou skutečnost. Čapkovy fejetony vznikaly v době, kdy ještě nebyl takový rozmach fotoaparátů a kamer, jako je tomu dnes, také proto Čapek své fejetony doplňuje obrázky. Adolf Hoffmeister o Čapkových kresbách napsal: „Mají dost svého života a děje. Vypravují právě tak o Anglii, Holandsku,

⁵⁵ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 231

⁵⁶ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 235

⁵⁷ Čapek, K., Výlet do Španěl, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 273

Španělsku či severu jako próza či verš.“⁵⁸Jeho první knihy fejetonů mají ve svém názvu listy, zde totiž nenalezneme tolik obrázků jako v této knize (v Italských listech nenajdeme obrázek žádný, v Anglických listech obrázky jsou, ale ne v takovém množství jako je tomu zde). Slovo listy v těchto názvech skutečně znamená fejetony, které vycházely v *novinách*. Čtenář díky Čapkovi opět získává základní představu o této zemi, totiž že jejími hlavní rysy jsou červené cihly, bílá okna, kola a psi bez náhubků. Možná si někdo pomyslí, že to jsou nepodstatné informace, ale jak jinak si představit klima Holandska, než pomocí toho, co nás na první pohled zaujme a co zde vidíme na každém kroku. Neseznámíme se s historií země či se známými památkami, za to můžeme proniknout do každodennosti nizozemského občana, což je také velmi dobrý poznatek a pro některé i mnohem důležitější.

Ve fejetonu *Grachty a kanaaly* Čapek „opravuje historii“: „Praví se, že ty grachty jsou vlastně vodní dráhy a že staří Holanďané po nich prostě dopravovali zboží po celém městě. Nechci to popírat, občas po nich vážně a tiše plyne loď s bandaskami mléka nebo nákladem květin. Avšak podle toho, jak věci vypadají, bych spíše řekl, že staří Holanďané stavěli svá města a domy hlavně proto, aby takříkajíc jedním vrzem postavili dvě města: jedno nahoře a druhé zrcadlené ve vodě. Protože nemohli vzhledem k rozsahu své země růst do šířky, zdvojnásobili své rozměry vertikálně: odrazem ve vodě. Protože na svém písku se nemohli příliš rozmáchnout do výše, udělali to prostě obráceně: zrcadlili si to do hloubky.“⁵⁹ Člověka až zaráží Čapkovy originální nápady. Už na této ukázce lze demonstrovat, že Čapek bere v potaz rozlohu Holandska, v těchto fejetonech si uvědomuje problém malého národa, jak bude ještě později doloženo.

Čapek umí vše vyložit jasně, stručně, i když jde o složitou věc. Ale jeho popis je zároveň zábavný, vtipný, má spád. Přesně takto zachytil „jak se dělá Holandsko“ v kapitole *Člověk a voda*: „Tož to jsem viděl na vlastní oči, jak se dělá Holandsko. Je to jako s jejich městy: vezme se kus moře, ohradí se a vypumpuje se. I zůstane dno, na něž pořádný kus Evropy dodává řekami své nejlepší bahno a moře jemný písek, Holanďan to vysuší a zaseje na to trávu, krásy ji spasou, Holanďan je podojí a udělá z toho sýr, který v Goudě nebo v Alkmaaru prodá do Anglie, což je mimochodem, názorný příklad koloběhu hmoty“⁶⁰ Jak je svět v Čapkově podání jednoduchý, fungující, vstřícný a malebný, jedním slovem ideální. Jsou zde užita jednoduchá slova a věty, přesto je text zajímavý a dokáže čtenáři bez nadsázky zlepšit náladu. Zdá se mi, že Čapkovy fejetony jsou uklidňující. Čapek dokáže najít krásu v čemkoliv, potěší nás sebemenším detailem, ale i tím když naopak zachytí něco velkého, jako je „fungování“ celého Holandska. Dokáže složitou skutečnost zachytit jednoduše, ale krásný moment dokáže přiblížit s noblesou

⁵⁸ Hoffmeister, A., *Podoby, nakladatelství Československý spisovatel, Praha 1961, str. 273*

⁵⁹ Čapek, K., *Obrázky z Holandska, nakladatelství Fr. Borový – Aventinum, Praha 1932, str. 23 - 25*

⁶⁰ Čapek, K., *Obrázky z Holandska, nakladatelství Fr. Borový – Aventinum, Praha 1932, str. 36 - 37*

přesně takovou, jakou vidí pozorovatel onoho momentu, jež je popisován. Říká se: pro tuto krásu není slov, Čapek však vždy nalezne vhodná slova a jeho zachycení tak neubírá danému momentu na kráse: „A viděl jsem jedné noci moře světélkující; to kdesi na hřbetě vlny prošlehlo zelené záření a rozlilo se do šíře jako blesk, který se rozpouští ve vodě; chvílemi celá hladina zaplála fosforencí, která se valila ke břehu a tam zhasla. Ostatně mám na to svědky.“⁶¹ Nalezneme zde hru s barvami, světlem a prostorem.

Ve fejetonu Přístavy se opět objevuje Čapkovo přirovnání lodí ke kravám, nazývá zde lodě také bachratými holkami, což mi také přijde docela výstižné. Znovu zde zaznamenávám Čapka zahradníka, tentokrát ve fejetonu Po různých cestách. Čapek zde přímo sám sebe považuje za zahradníka a člověka milujícího práci s rostlinami: „Copak o to (pravil závistivý zahradník v mém srdci), jim se to dělá, kdybych já měl takovou hebkou rašelinnou prst', kdyby mě napršelo tolik požehnané vláhy, kdybych já měl takovou měkkou zimu a ty kultury a ty peníze a vůbec, tak by mě to, holenku, taky tak bujelo o sto šest, nemyslíš?“⁶² Promlouvá zde v ich-formě, používá osobní zájmena týkající se první osoby, nikde jinde o sobě jako o zahradníku takto přímo nemluví, i když jeho zálibu lze vyčíst z mnoha vět, které se ve fejetonech objevily.

Čapek – detailista – se projevuje ve fejetonu Pastorale. Již sám název nám napovídá, o čem fejeton bude pojednávat – o pastýřské idyle. Čapek zde například zachycuje holandské krávy, zaměřuje se na rozdíly v jejich zabarvení. To je na tom krásné, nejde o to, že čtenáři popíše krávu, o to snad ani čtenář nestojí, protože každý z nás ví, jak toto zvíře vypadá. Důležité je to, JAK Čapek docílí popisu krávy. To je to, proč stojí za to Čapka číst, čtenář se pobaví i, jak by se mohlo zdát, u banálního popisu krávy.

Musím zde uvést metaforu, jež patří mezi ty nejkrásnější, které můžeme v Čapkových fejetonech nalézt. Tato metafora by jistě obstála i v básni vysoké úrovně, která se hemží náročnými, ale nádhernými obrazy: „Zelený poder mezi kanály a na něm bílé ovečky, kudrnaté duše spravedlivých na zelených lukách ráje.“⁶³

Čapek si umí hrát s jazykem, je však důležité podotknout, že nejde o pouhou hru, která by skládala bezmyšlenkovitě slova vedle sebe bez jakéhokoliv významu, Čapek si hraje, ale přitom nám jeho texty zprostředkovávají informace – píše o holandských malířích ve fejetonu Staří mistři: „Říká se jim „malí mistři“, protože většinou malovali malé obrázky, ale ty malé obrázky malovali pro ty malé domečky a pokojíčky, ...“⁶⁴ Je zde často užito slovo *malé*, navíc propojené s podobně znějícím slovem malovali. Zdrobněliny ve větě ještě zmocňují použití tohoto slova *malý*. Myslím, že

⁶¹ Čapek, K., *Obrázky z Holandska*, nakladatelství Fr. Borový – Aventinum, Praha 1932, str. 42

⁶² Čapek, K., *Obrázky z Holandska*, nakladatelství Fr. Borový – Aventinum, Praha 1932, str. 50

⁶³ Čapek, K., *Obrázky z Holandska*, nakladatelství Fr. Borový – Aventinum, Praha 1932, str. 56

⁶⁴ Čapek, K., *Obrázky z Holandska*, nakladatelství Fr. Borový – Aventinum, Praha 1932, str. 68

holandští malíři museli být Čapkovi sympatičtí, neboť malovali scény ze života a každodennost, tedy zaobírali se tím, co i Čapka nejvíce zaujímal. A jejich obrázky snad proto pohládí po duši tak, jako slova Karla Čapka.

Cesta na sever

Z Holandska se posuneme k poslední Čapkově knize fejetonů, k Cestě na sever. Spolu s autorem procestujeme Dánskem, Švédskem, Norskem a podíváme se i za polární kruh. Čapek tuto cestu podnikl spolu se svou manželkou a jejím bratrem roku 1936. Na této cestě Čapka nejvíce lákala a také poté zaujala příroda, což je patrné i z jeho fejetonů, kde ji mnohokrát působivě zachycuje. V této knize najdeme nejvíce obrázků ze všech Čapkových fejetonistických knih. Navíc jsou tyto fejetony obohaceny o básně Čapkovy ženy, Olgy Schneipflugové.

Hned v prvním fejetonu se opět setkáváme s Čapkovými oblíbenými rostlinami. Tentokrát pomocí nich srovnává jižní a severní Evropu, přičemž Čechy řadí už mezi Evropu severní: „protože už i my jsme na sever a nosím v hloubi duše kus svého chladného a sladkého severu, který neroztaje ani žňovým úpalem; kousek sněhu, kousek březové kůry, bílý kvítek tolije, pouť k bílému severu, k zelenému severu, k bujnému a tesknému severu, k severu strašnému a líbeznému. Ne vavřín a oliva, ale olše, bříza a vrba, květ ubice, kvítek vřesu, zvonek a oměj, mech a kapradí, tavolník u potoka a v lese borůvčí...“⁶⁵ Z tohoto úryvku cítíme lásku k domovu, vždyť Čapek zde popisuje českou přírodu, která nás všechny obklopuje. Čapek zde využil kontrastu – nejdříve připomněl vavřín a olivu, rostliny, které jsou nám vzdáleny a ničím nás nepoutají, další rostliny už nám však navodí atmosféru domova, z Čapkových slov jako by se linula vůně českého lesa. Můžeme zde zpozorovat i hru s barvami, Čapek k sobě řadí slova, která evokují bílou barvu – kousek sněhu, kousek březové kůry, bílý kvítek tolije. Navíc zde také nalezneme kontrasty, které myslím, jsou pro severní přírodu typické – je panensky krásná, ale zároveň divoce krutá – k bujnému a tesknému severu, k severu strašnému a líbeznému.

I do fejetonu včleňuje alespoň krátké vyprávění, které celý fejeton oživí a to nejen tím, že jde o vypravování, což ve fejetonu není až tak typické, ale také svým vtípem, svým inteligentním a nenásilným humorem. A také díky tomuto vtípu Čapek přiblíží čtenáři jeden z hlavních rysů Dánska, totiž že zde nenajdeme pohoří, o kterém bychom mohli říci, že je vysoké: „Prý tady někde mají horu, kterou dokonce nazvali Himmelbjerg, jeden můj známý ji hledal autem, a když ji nenašel, ptal se domorodců, kudy k ní má jet, i řekli mu, že ji právě několikrát přejel.“⁶⁶ Nevíme, jestli se tato historka skutečně udála, ale v Čapkově podání, je tomu snadné uvěřit.

⁶⁵ Čapek, K., Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 12

⁶⁶ Čapek, K. Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 18

Několikrát jsme se setkali s tím, že Čapek přirovnával lodě ke stádu krav, tentokrát ke stádu přirovnává keře a stromy. Zdá se to být zvláštní a málokoho by zřejmě toto přirovnání napadlo. Jenže u Čapka to nezní nijak strojeně či zvláště, naopak si myslím, že to ve čtenářích vyvolává půvabnou představu přírody. Čapek dokázal přírodu propojit, spojil zvířata i rostliny v jedno, a tím vyvolal harmonický obraz soužití zvíře a rostlin: „Nebo se tu nehnutě a blaženě popásají keře černého bezu, kulaté vrboví a tučné, vypasené stromy, pokojně přežvykující vláhu země, vítr a stříbrné světlo dne.“⁶⁷ Trefně využívá adverbia nehnutě ve spojení s keři, které neustále sedí na jednom místě. Přitom nás však může napadnout, že i krávy se pasou nehnutě, jestliže je pozorujeme z dálky, zdá se nám, jako by stály nehnuté se skloněnou hlavou. I slovo přežvykující má zde své místo, vždyť když zvíře přežvykuje, většinou spokojeně leží s přivřenými víčky a vypadá blaženě, stejně tak je to zřejmě se stromy, když na svých listech cítí vláhu.

Zřejmě by to asi nebyl Čapek, kdyby si nevšiml věci, která se zdá být zdejšími obyvatelům úplně všední; několikrát zde zmiňuje listonoše v červeném kabátku. Na mě toto konstatování působí poeticky, je to jev, který už lidé ani nevnímají, ale kdyby se červený kabátek změnil například v zelený, nastal by zřejmě povyk a lidé by vzpomínali na ten „hezký červený kabátek“. Listonoš v červeném kabátku ve mně vyvolává představu klidného života na vsi, kde život plyne pomalu, klidně a spokojeně. Listonoš je jedním z článků, které do sebe zapadají, a kdyby se tento jeden článek pokazil, hned by se celý poetický obraz vesnice poničil.

Čapek propojuje své myšlenky a historické vědomosti do souvislostí, pak to vše na čtenáře působí jako jasná příčina a důsledek; Čapkovi připadá, že ostrov Fyen je postaven z dětských hraček, děti se posadily a jednoduše postavily ostrov. Jak je ale možné, že zde existuje život? Čapek to hravě vysvětlí: „Ba pravda vždyť je tu Odense, městečko Andersenovo, proto jsou tu ty hračky oživeny, proto ty kravky mávnou oháňkou, kozy zvednou krásné hlavy a figurky lidí se pohnou z místa na místo, třeba jen mírně a bez hluku.“⁶⁸ Vždyť v pohádce je vše možné, i věci neživé se mohou hýbat a žít jako opravdové.

Ve fejetonu Kjöbenhavn Čapek využívá výčtu, pomocí něhož zachycuje rysy hlavního města Dánska, Kodaně. Ke každému z bodů náleží odstavec, který ho dále rozvíjí. Body nestojí odděleně, jsou součástí jednotného textu, Čapek přechází z jednoho bodu ke druhému v souvislostech:

„9) Ano, tlusté a zdravé děti, živené sýrem a mlékem, jako je zde na ukázkou vykreslená kodaňská Anneke ze světlého dánského domečku
10) a nikde ani žebráka, vůbec žádná smítka, špinavé lidi“⁶⁹

⁶⁷ Čapek, K. Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 20

⁶⁸ Čapek, K. Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 21

⁶⁹ Čapek, K. Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 30 - 31

Fejeton Na druhé straně Öresundu, který se již týká Švédska, hraje barvami. Čapek přeskakuje z barvy na barvu, přitom nezapomene k barvě přiřadit i správné substantivum, které je barvou charakterizováno: „Černé balvany a zelené pastviny, černé lesy a bílé břízky, červené domky s bílou ořízkou, černobílé kravky, černé vrány, černé a bílé straky, stříbrné hladiny vodní, černé jalovce a bílé stolníky, černá a bílá, červená a zelená.“⁷⁰ Čapek vtipně a poeticky vystihuje hustý a neprostupný švédský les, nejdříve jej zachytí básnickým popisem plným epitetonů a nakonec vše doplní větou, která onu neprostupnost lesa ještě znásobí: „Moc bych se divil, kdyby se tu nevyskytoval také vlk, Červená Karkulka, jednorožec a jiná divoká zvěř.“⁷¹ Rázem se ze švédského lesa stává les pohádkový, ostatně už jeho popis byl „pohádkově“ krásný.

Výstižně a vtipně vysvětlený koloběh dějin nalezneme ve fejetonu Kolem Stockholmu: „V parku stojí fontány a sochy z dílny Adriaena De Vrien, které dříve, jak známo, stávaly u nás ve Valdštejnském paláci, ale, jak víte, Švédové nám je před třemi sty lety ukořistili, načež je Švédům ukořistili Dánové, ale museli jim je po čase vrátit, tomu se říká dějiny“⁷² Jak se to zdá být v Čapkově pojetí jednoduché a také nenásilné, přestože šlo o boje. Jako ze všech fejetonů, tak i z tohoto, na nás dýchá jakýsi klid a harmonie, i když tyto události měly k harmonii velmi daleko. Čapek má zvláštní dar podávat i negativní skutečnosti v lepším světle, čímž vlastně prosvětlí celý jeho knižní svět. Při četbě jeho fejetonů se každý musí radovat z krásy tohoto světa a vidět i na nepříjemných situacích něco pozitivního. Je to také tím, že Čapek dokáže zkomponovat moderní svět s pohádkou (o čemž ostatně svědčí i jeho Devatero pohádek, v nichž hrdinové žijí v obyčejném světě a mají starosti, ale také radosti jako lidé), a tím světu dodá naprosto jinou podobu, jde o podobu, kterou bychom měli vnímat všichni, žilo by se nám mnohem více radostněji: „Zvláštní: takové příliš velké jezero jako Vänern má na sobě něco zásadně neromantického a řekl bych, téměř moderního; to jsou asi ty velké rozměry. Pravda, takový vodník ve Väneru by musel mít titul generálního ředitele nebo státního podnájemníka, takový je to veliký podnik ten Vänern“⁷³

V Norsku existuje zákaz prodeje alkoholu, pro mnoho lidí známá věc, leckdo by tuto skutečnost konstatoval pouze jednou větou, ale Čapek se na toto téma rozepíše do dvou odstavců. Zachycuje také, jaké trampoty tento zákaz přináší. Fejeton Až po Nidaros, kde najdeme také odstavce o zákazu alkoholu, je opatřen dějem, Čapek zde čtenáře seznamuje s plavbou lodí, s náboženskou skupinou, s níž se seznámil apod.

Ve fejetonech narazíme i na přímou řeč, Čapek sestavil vtipný rozhovor manželů, který je de facto o ničem. Hysterická žena má strach, protože se

⁷⁰ Čapek, K. Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 36 - 37

⁷¹ Čapek, K. Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 43

⁷² Čapek, K. Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 56

⁷³ Čapek, K. Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 62 - 63

jejich loď dostane do bouře, muž ji svými laxními poznámkami dostává ještě do větší hysterie, ženiny odpovědi jsou značně nelogické, ale za to jistě u čtenáře vyvolají smích. Jde vlastně o absurdní rozhovor, který nevede k žádnému cíli, žena by potřebovala uklidnit, do čehož se muži znatelně nechce. Vtipným paradoxem a také pointou je, že tato hysterka usíná klidným spánkem dřív, než její manžel:

„Žena: „A je tady hloubka?“

Muž: „Je. Někde až patnáct set metrů.“

Žena: „Jak to víš?“

Muž: „Četl jsem to někde.“

Žena: „Kriste pane! Patnáct set metrů! Jak můžeš spát, když je tady patnáct set metrů hloubky?!“

Muž: „Proč bych neměl spát?“

Žena: „Ty přece neumíš plavat!“

Muž: „Umím.“

Žena: „Ale tady by ses určitě utopil, na takové hloubce!“

Muž: „Při pěti metrech hloubky bych se utopil taky.“

Žena: „Ale ne tak rychle.“⁷⁴

Když nám chce Čapek prozradit nějaké moudro, neupozorní nás na to předem, nedočkáme se u něj věty typu: „Pozor, tohle je důležité!“ apod. Tyto Čapkovy „moudrosti“ nebo také postřehy jsou vlastně obyčejné všední věci, které už si jako obyvatelé tohoto světa ani neuvědomujeme, čímž přicházíme o poutavé momenty a nezapomenutelné zážitky. Jedno z mnoha takovýchto „mouder“ jsem objevila ve fejetonu *Za polárním kruhem*, Čapek zde popisuje, kdo všechno jel spolu s ním na lodi za polární kruh: „Dále dvě staré, křehoučké dámy, nevím, co chtějí na Nordkappu, ale staré dámy jsou dnes prostě všude, až jednou plukovník Etherton nebo kdo vyleze na vrcholk Everestu, najde tam jistě dvě nebo tři dámy.“⁷⁵ Myslím, že tato věta je pravdivá, opravdu tyto dobrodružné dámy potkáváme na místech, kde bychom to stěží čekali, Čapek to ještě umocní tím, že je posadí na vrchol nejvyšší hory, proto je věta tolik výstižná, Čapek neřekne, že je potkáme naprosto všude, ale zmíní Everest, čímž myslí totéž, ale vyjádří to pomocí vtipné pointy.

Mohu uvést další příklady Čapkovy fantazie, neuvěřitelně bohaté slovní zásoby, která je hodná básně. Jsou zde popisovány kameny, tvrdé neživé kameny, Čapek je ale dokáže oživit a nám se najednou i kameny zdají milé, přívětivé a hodné uznání. Opět při jejich zachycení používá minimum sloves, naopak je tu mnoho substantiv a adjektiv: „První ranní pohled z okénka kabiny na Lofoten ukáže žasnoucímu oku především neobyčejné množství balvanů v nejrůznějších konfiguracích, jsou nadobro lysé a zlatavě hnědé na mléčné opálové hladině vody, a jen místy jim z podpaží vyrážejí trsy tuhé

⁷⁴ Čapek, K., *Cesta na sever*, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 120

⁷⁵ Čapek, K., *Cesta na sever*, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 136

trávy; pěkné oblé valouny vyhlazené příbojem, skalní věže naštipané povětřím, agregáty balvanů, stáda skalin nebo samotářské kameny, ...“⁷⁶ Už jen to, kolik pojmenování Čapek užije pro jednu věc, v tomto případě pro kámen, je obdivuhodná: balvany, valouny či stáda skalin, navíc i tak neživou a studenou věc jako je kámen dokáže Čapek oživit, snad i polidštit, vždyť kamenům přisoudí podpaží. V souvislosti s kameny uvádím fejton Sundy a fjordy, neboť zde nalézáme ještě rozsáhlejší přirovnání hor k lidskému tělu, zde je totiž zakomponováno celé lidské tělo: „slovy nemůžeš jako celou dlaní hmatat větvení hor, jejich kostnatou páteř, jejich mocné údy a šlašité spoje, jejich děsné šíje, bedra a zadnice, ramena a stehna, kolena a hnáty, klouby i svalstvo; bože jaká anatomie, jaká krása! Jaká to jsou nádherná lysá hovada!“⁷⁷ Čapek dokonce dokáže neživé a mocné hory přirovnat k půvabné a křehké kytici, mnoho z nás by spíše napadl kontrast mezi horami a kyticí, ale kdepak Čapek je k sobě přirovnává: „Kytici hor: jinak se to nedá říci; a tady je vidět, že květ vykvetl žulou, dřív než mohl rozkvést štřemchami a šeríky.“⁷⁸ Dokonce dává skálám a kamenům sílu růst jako stromy, přirovnává je k jasanům, dubům či jilmům. Další důkaz toho, že Čapek spatřil krásu naprosto ve všem, kdo z nás by viděl balvany takto poeticky? V Čapkově podání nemůžeme však poetičnosti kamenů nevěřit.

Zajímavým místem je zde také Čapkova narážka na Bibli, objevují se zde slova, která skutečně v Bibli stojí. Nalézáme zde slova z počátečního stvoření světa, Čapek tuto pasáž ještě dále rozvinul: „I řekl Bůh: „Shromážděte se vody, kteréž jsou pod nebem, v místo jedno, a ukaž se místo suché. A stalo se tak. I nazval Bůh místo suché zemí, shromáždění pak vod nazval mořem. A viděl Bůh, že to bylo dobré“ – zde končí slova Bible a začíná výklad Čapkův: „Bylo to dokonce velmi dobré, ba přímo báječné; v Lofotenu však nevzniklo jedno místo suché, nýbrž značný počet míst, které nazval Bůh Moskenesoy, Flakstadoy, Vestvegoy, a mnohými jinými názvy,...“⁷⁹ I slova z Bible do Čapkových vět zapadají, Čapek na ně dokáže navázat, člověk, který Bibli nikdy nečetl, by si mohl myslet, že to celé vymyslel Čapek sám.

Další jev Čapkova stylu, který bych zde chtěla vytyčit, je užití kontrastu, postavení krásy a ošklivosti těsně vedle sebe: „Je tam (totiž v Mello) most přes zelený zálivek mořský; ten zálivek je zároveň místním smetištěm, i mohl člověk pocestný dlouho plivat do vody a pozorovat na dně zálivu staré plechovky, chcíplé kočky, mořské hvězdice, chaluhy, rozbité hrnce, obruče, střepy a hnilobu, všechno stříbřitě a tyrkysově odhmotněné a kouzelně světélkující v tůni zelené vodičky.“⁸⁰ Čapek užívá slova vyvolávající představy příjemné, ale zároveň odpudivé.

⁷⁶ Čapek, K., Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 142

⁷⁷ Čapek, K., Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 168 - 169

⁷⁸ Čapek, K., Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 142 - 143

⁷⁹ Čapek, K., Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 142

⁸⁰ Čapek, K., Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 146

Nemohu zde nezmínit další rozhovor nám již známých manželů. Stejně tak jako rozhovor předchozí je i tento velmi vtipný, přitom nám však připadá všední, z každodenního života. Žena si zde protiřečí, je lítostivá, ale jen naoko, což z ukázky vyplýne:

„Žena: „A čím se tu ti chudáci ptáci živí?“

Muž: „Inu čím, asi rybami.“

Žena: „To je hrozné, chudáci ryby.“⁸¹

Tito manželé jsou vlastně protikladem intelektuálních manželů Čapkových. Čapkova žena Olga, jak už zde bylo řečeno, obohatila fejetony svými básněmi. Nalezneme jich zde celkem osm (Dánsko, Mälaren, Fram, Ledovce, Norsko, Severní mys, Švédský prales, Skane). Básně dokreslují atmosféru navštívených míst. Autorka v nich popisuje pocity, které v ní zanechala severní příroda, do básní vložila hlavní znaky těchto severských zemí. Její postřehy jsou podobné Čapkovým i u ní nalezneme postřehy obyčejného pozorovatele, které by se mohly zdát nedůležité (např. pihy na tvářích Dánů, jak se objevuje v básni Dánsko.) Básně jsou lyrické, skutečně v nich jde o zachycení pocitů z navštívených míst, mají pomoci dokreslit představu o místech, kterou čtenáři podává Čapek. Jednu z básní zde pro ukázkou uvedu:

Dánsko

*Zem zeleně, zem keřů, luk a trav,
Rumělka střech snad nikdy neztmaví,
čilimník na stráních a stáda krav a krav,
zelená jezírka a bílé přístavy.*

*Věžičky kostelů z víry a lepenky
A statky pod slámou a koně bělohříví,
Hra dětských stavebnic, červené kaménky,
Pomněnky zřítelnic, které se všemu diví.*

*Zem s vůní bezinek, zem s vůní vln a sena,
Zem úsměvu a dívek s mléčnou pleťí,
Zem milá, malá, snad zem zaslíbená
zem zlatých pih na tváři zdravých dětí⁸².*

Touto básní bych zakončila rozebírání Čapkových knih, jež obsahují cestopisné fejetony. Snad se mi podařilo dostatečně odhalit vše, co v sobě toto dílo skrývá. Knihy jsem probrala jednotlivě a zaznamenala to, co mne nejvíce zaujalo a co jsem uznala za vhodné zde uvést.

⁸¹ Čapek, K., Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1955, str. 198

⁸² Čapek, K., Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1970, str. 16

Karel Čapek – cestovatel

Cílem této kapitoly je shrnout charakteristiku Čapkových cestopisných fejetonů. Čapek již od svého dětství tíhl k dálkám a k cestování, jak můžeme doložit vyjádřením, které nalezneme v Úvodu ke Krakonošově zahradě: „Exotismus. Říká se, že exotismus není českou vlastností, že lpíme na své zemi jako těsto na díži. Jistě, je to pravda, ale což vy pánové, jste nikdy nečetli Robinsona Crusoe, Posledního mohykána a Julesa Verna, a což jsi nežil v Čechách, neměl jsi kamarády, jako jsi ty sám, což je to náhoda, že jeden z nich se dal ke komediantům, druhý zahynul v Americe a třetí se ztratil ve světě jako námořník? I ty jsi byl takový.“⁸³ Čapek byl dobrodruhem, chtěl poznávat svět, ale zároveň miloval svůj domov, svou zemi, kterou by nikdy neopustil. Svou lásku a úctu dokázal před svou smrtí, kdy odmítl ze země vycestovat, přestože mu hrozilo pronásledování nacisty.

Vděčíme Čapkově zvědavosti za to, jaké jsou jeho fejetony. Jeho zvědavost netoužila pouze po proslulých místech a světoznámém kulturním dědictví, ale dychtila také po obyčejném světě, po každodenním a všedním životě, který prožívá prostý obyvatel země. Čapek se snažil proniknout svými smysly do života obyvatel, chtěl pochopit styl jejich žití a chápání. Všiml si věcí, které by jiní přešli bez zaujetí, dokázal ocenit památky, ale i obyčejný skromný domek. Řídil se přesvědčením, že člověk má vidět pokud možno všechno, to ho obohacuje a jedině tak pozná kulturu jiného národa. A jestliže pozná a pochopí myšlení jiného národa, bude k němu tolerantní. Poznáváním a srovnáváním se člověk učí chápat druhé, učí se respektu. Čapek miloval mnohotvárnost světa, různost lidí, rozdílnosti pro něj znamenaly základní rys v jeho představě o světě. Čapek se snažil tyto myšlenky rozšiřovat také pomocí svých fejetonů, ve kterých nabádá právě k toleranci, respektu a úctě jiných kultur a národů.

Cílem Čapkových fejetonů nebylo zaznamenat objektivní obecně platné informace o zemích, které navštívil, naopak jeho práce obsahují subjektivní dojmy a pocity, názory na danou společnost. Díky tomu je čtenáři barvitě předložen život v cizí zemi, kterou poznává očima obyčejného cestovatele – pozorovatele, právě díky tomuto způsobu popisu se čtenář s danými místy seznamuje důvěrněji, lépe si informace o cizině zapamatuje, neboť se při četbě jako by nadýchá tamní atmosféry, a to je nejlepší způsob, jak zemi poznat. V době, kdy fejetony vznikaly, nebylo jednoduché cestovat jako dnes, ale myslím, že díky Čapkovým fejetonům, byly autorem navštívené evropské země českým čtenářům zpřístupněny. Nesmíme zde zapomenout na Čapkovy obrázky, které také napomohly představit si dané místo. Čtenář se s krajinou, obyvateli a kulturou seznamuje nenuceně, prožívá atmosféru země spolu

⁸³ Pohorský, M., Karla Čapka fejetony z cest, in Čapek, K., Spisy – Cestopisy II – Obrázky z Holandska, Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 292

s autorem, neboť Čapek dokázal vystihnout každou vteřinu, která ho zaujala. O to v jeho fejetonech jde, vystihnout okamžik, který stojí za to zaznamenat. Proč psát o něčem, co v člověku nezanechalo stopy. I tím jsou čtenáři tato dílka blízká, najde v nich to, čeho by si sám na svých cestách všiml. Člověk si uchovává navštívené místo v paměti tak, jak vypadalo v době, kdy jím procházel. Přesně s tímto faktem se setkáme při popisu míst u Čapka, zachycuje právě tu náladu, která na navštíveném místě panovala. Proč by měl místo idealizovat, když se mu nezdálo tak působivé, jak se o něm všeobecně říká.

Jazyk, který Čapek ve svých fejetonech užívá, je přístupný všem vrstvám čtenářstva, není určen pouze pro čtenáře náročné literatury. Ale i tito zde najdou zalíbení, neboť v Čapkových fejetonech nalezneme spoustu míst, která jsou hodná vysoké literatury. Nalezneme zde např. metafory, přirovnání, epiteta, aliteraci či různé hrátky se slovy. Někteří čtenáři tato místa přejdou bez zaujetí, jiní se nad nimi pozastaví a uvědomí si, jak je Čapkův jazyk krásný. Vypadá jednoduše, ale vnímavý čtenář v něm nalezne bohatost a radost, se kterou Čapek slova za sebou skládal, se kterou si s nimi hrál. Je působivé, jak Čapek dokázal propojit své subjektivní hodnocení se poměrně velkým množstvím věcných údajů a to vše zakomponovat do duchaplného a vtipného podání.

Své shrnutí bych zakončila slovy Miloše Pohorského: „Čapkovy fejetony si uchovávají svěžest a zajímavost a neztratily čtenáře, stále přitahované osobitostí Čapkova pohledu na svět a jeho vypravěčským uměním.“⁸⁴

⁸⁴ Pohorský, M., Karla Čapka fejetony z cest, in Čapek, K., Spisy – Cestopisy II -- Obrázky z Holandska, Cesta na sever, vydal Československý spisovatel, Praha 1980, str. 291

Bibliografie

Prameny:

- Karel Čapek, *Italské listy*, nakladatelství Československý spisovatel, Praha 1980
- Karel Čapek, *Anglické listy*, nakladatelství Československý spisovatel, Praha 1980
- Karel Čapek, *Výlet do Španěl*, nakladatelství Československý spisovatel, Praha 1980
- Karel Čapek, *Obrázky z Holandska*, nakladatelství Fr. Borový – Aventinum, Praha 1932
- Karel Čapek, *Cesta na sever*, vydal Československý spisovatel, Praha 1955
- Jan Neruda, *Obrazy z ciziny*, nakladatel F. Topič, Praha 1909
- Milota Zdirad Polák, *Cesta do Itálie*, nakladatelství Odeon, Praha 1979
- Karel Hynek Mácha, *Prózy, zápisníky, deníky*, vydal Československý spisovatel, Praha 1986

Sekundární literatura:

- František Buriánek, *Karel Čapek*, vydal Československý spisovatel, Praha 1995
- Otakar Vočadlo, *Anglické listy Karla Čapka*, nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1975
- Miloš Pohorský, *Karla Čapka fejetony z cest*, in Karel Čapek, *Spisy – Cestopisy II – Obrázky z Holandska, Cesta na sever*
- Jan Mukařovský, *Vývoj Čapkovy prózy*, in Jan Mukařovský, *Studie II*, nakladatelství Host, Brno 2001
- Adolf Hoffmeister, *O kresbách a podobě Karla Čapka*, in Adolf Hoffmeister, *Podoby*, nakladatelství Československý spisovatel, Praha 1961
- *Cesty a cestování v jazyce a literatuře* (sborník příspěvků z konference), vydala univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem 1995
- Karel Polák, *Mojmír Grygar, Jan Neruda*, nakladatelství Ortis, Praha 1955
- Jana Rendlová, *Jan Neruda, 1834 – 1891*, vydala Městská knihovna v Praze, 1984
- Felicitas Wünschová, *Italský osud české literatury a Milota Zdirad Polák*, in Milota Zdirad Polák, *Cesta do Itálie*, nakladatelství Odeon, Praha 1979
- Jan Lehár, Alexandr Stich, Jaroslava Janáčková, Jiří Holý, *Česká literatura od počátků k dnešku*, nakladatelství Lidové noviny, Praha 2006

- Lexikon české literatury – Osobnosti, díla, instituce, I A – G, zpracoval autorský kolektiv, vedoucí redaktor Vladimír Forst, nakladatelství Academia, Praha 1985
- Dagmar Mocná, Josef Peterka a kol., Encyklopedie literárních žánrů, nakladatelství Paseka, Litomyšl – Praha, 2004

Resumé

Na začátku své práce jsem shrnula Čapkův život a dílo.

Hlavním tématem mé bakalářské práce jsou cestopisné prózy Karla Čapka. Šlo o knihy *Italské listy*, *Anglické listy*, *Výlet do Španěl*, *Obrázky z Holandska* a *Cesta na sever*. Pokusila jsem se o jejich komplexní charakteristiku. Knihy jsem rozebírala postupně, každou zvlášť. Snažila jsem se zařadit tyto knihy do celkového Čapkova díla, vystihnout jejich postavení. Zabývala jsem se způsobem, jakým autor zachycoval svět, co pro něj bylo důležité do svých fejetonů zaznamenat. Dále jsem se zaměřila na jazyk, jenž byl v prózách užit, na Čapkovu slovní zásobu. V textu jsem nacházela Čapkovy myšlenky, názory na svět, které jsem pak zaznamenala do své práce. Své poznatky jsem dokládala citacemi z Čapkových knih.

Ve své práci jsem se také věnovala Matěji Milotovi Zdiradovi Polákovi, Karlu Hynku Máchovi a Janu Nerudovi, u kterých se stejně jako u Čapka objevuje téma Itálie. Nejprve jsem krátce přiblížila tyto osobnosti a jejich dílo. Poté jsem detailněji věnovala pozornost jejich dílům, která se týkala Itálie: *Cesta do Itálie* (M. M. Z. Polák), *Deník na cestě do Itálie* (K. H. Mácha) a italské fejetony v knize *Obrazy z ciziny* (Jan Neruda). Snažila jsem se zachytit shodné a rozdílné rysy jejich děl.

Na konci práce jsem shrnula poznatky o Čapkových cestopisných prózách.

At the beginning of my bachelor work, I summarized life and work of Karel Čapek.

The main theme of my bachelor work is Karel Čapek's travel prose. It was the Italian book lists, English lists, Trip to Spain, Holland Images and The journey to the north. I tried to characterize them in a complex way and analysed books gradually. I tried to include these books in total Čapek's works, to capture their position. I looked at the way of authors' captures and a word that it was important for him to record his essay. I focused on language that was used in prose and also vocabulary. In the text I found Čapek's thoughts, opinion on the world, which I recorded to my work. I demonstrated my knowledge from a notes of Karel Čapek.

In my work, I also devote to Zdirad Milota Matěj Polák, Karel Hynek Mácha and Jan Neruda, because in their books appeared same theme of Italy as Čapek's books. First, I briefly approached these people and their work. Then I pay attention in detail to their works, relating to Italy: A journey to Italy (MRI Polak), Diary of the journey to Italy (KH Mácha) and columns in the book Italian paintings from abroad (Jan Neruda). I tried to capture the same and different features of their works.

At the end of the work I summarized the findings from Čapek's travel prose.

Klíčová slova

- Cestopis
- Fejeton
- Karel Čapek
- Matěj Milota Zdirad Polák
- Karel Hynek Mácha
- Jan Neruda
- Itálie
- Anglie
- Španělsko
- Holandsko
- Dánsko
- Norsko
- Švédsko